БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

6-йил чиқиши
№ 130 (1392)
3 июль
жума
1959 йил
Баҳоси 20 тийин

Коммунистик партия, улуғ Ленин партияси меҳнатда янги шонли қаҳрамонликлар кўрсатишга чақиради. Халқнинг қаҳрамонона меҳнати билан коммунизмнинг ҳашаматли биносини барпо қилайлик! Етти йиллик қаҳрамонларининг жасур ишларини, замонамиз кишиларининг фидокорона меҳнатини халқимиз асло унутмайди, келажак авлодлар улар билан фахрланади, коммунистик жамиятнинг кишилари улар билан фахрланади, бутун илғор инсоният улар билан фахрланади.

(КПСС Марказий Комитети Пленумининг Мурожаатидан).

Мамлакатнинг ишлаб чиқарувчи кучларини янада юксалтирайлик, халқ хўжалигининг ҳамма тармоқларида техникани тараққий эттирайлик

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВНИНГ КПСС Марказий Комитетининг Пленумида 1959 йил 29 июнда сўзлаган нутқи

Ўртоқлар! Бу Пленумда муҳокама қилинаётган проблемаларнинг моҳияти устида гапиришдан олдин, мен Пленумнинг кун тартибига киритилмаган, лекин жуда катта аҳамиятга эга бўлган масалаларга доир баъзи мулоҳазаларни айтиб ўтмоқчиман. Биз Марказий Комитет Президиумида фикрлашиб олдик, шу сабабли, Марказий Комитет аъзолари ва Пленумга чақирилган ўртоқларнинг ҳаммаси бу масалаларни билиб олсинлар ва ўзларининг куч-ғайратларини шу масалаларни ҳал қилишга қаратсинлар, деган фикрга келдик. Гап қишлоқ хўжалигини янада ривожлантиришнинг баъзи масалалари устида бораётир.

Колхозчилар, совхозларнинг ходимлари, қишлоқ хўжалик мутахассислари, маҳаллий партия ва совет ташкилотлари бу йил катта иш қилдилар. Колхозлар ва совхозлар кўкламги экишни муваффақият билан туталладилар. Волга бўйини ва Уралнинг баъзи районларини ҳисобга олмаганда, бутун мамлакатда ҳосилнинг кўриниши яхши. Шу йилнинг беш ойи мобайнида қорамоллар сони 6,7 миллион бош, ёки 15 процент кўпайди, шу жумладан, сигирлар 1.325 минг бош, ёки 10 процент кўпайди. Шуни айтмоқ керакки, сигирлар сонининг кўпайиши ҳали ҳам етарлик эмас. Чўчқалар 5,5 миллион бош кўпайди. Чорвачилик маҳсулотларини етиштириш ва давлатга сотиш анча кўпайди.

Областлар, ўлкалар ва республикаларда етти йиллик планнинг қишлоқ хўжалик соҳасидаги топшириқларини муддатидан олдин — беш йил ичида бажариш учун кураш бормоқда.

Ташкилотчилик ишини юксак даражага кўтарайлик

Қишлоқ хўжалиги соҳасидаги вазифалар тўғрисида гапирган вақтда, шуни уқтириб ўтмоқ керакки, биз дон етиштиришни кўпайтириш тўғрисида бундан буён ҳам ғамхўрлик қилишимиз зарур. Биз ғалла проблемасини асосан ҳал қилган бўлсак ҳам, лекин уни нисбатан ҳал қилдик, чунки шаҳарларнинг аҳолиси ҳамма вақт ўсиб бормоқда ва ғаллага бўлган эҳтиёж кўпайиб бормоқда. Яна бунинг устига биз меҳнаткашларнинг чорвачилик маҳсулотларига бўлган эҳтиёжларини таъминлаш проблемасини ҳали тўла равишда ҳал қилганимиз йўқ, бу масалалар эса, яъни дон етиштириш масаласи билан чорвачилик маҳсулотлари етиштириш масаласи бир-бирига боғлиқ масаладир. Шу сабабли, биз дон етиштиришни кўпайтириш вазифасига эътиборни сусайтирмаслигимиз лозим.

Бу соҳада қандай гадбирлар амалга оширилиши мумкин?

Биринчидан, қўриқ ерларда ташкил этилган хўжаликларда дон ва бошқа экинларни етиштиришни механизациялашни туғаллаш керак. Афтидан, бу хўжаликларга тракторларни, осма ва тиркама деҳқончилик асбобларини кўпроқ бериш керак бўлади. Бу асосий ишдир. Албатта, қўшимча равишда бир қанча йиғим-терим машиналари бериш ҳам керак бўлади, лекин ҳар ҳолда, асосан тракторлар ва плугларни кўпроқ бериш керак. Сабаб? Бунинг сабаби шуки, колхозлар ва совхозлар яхши ҳосил етиштирганларида, тракторлар бутун куз мавсуми ғаллани ўриб-йиғиб олиш билан банд бўлиб қолиб, ерларни шудгор қилишдек муҳим иш ўтказилмай қолади. Бу билан келгуси йилда ҳосилнинг ёмон бўлишига куздан бошлаб йўл қўйган бўламиз, чунки ерни кўкламда ҳайдаб экишга тўғри келади. Ўтган йил ҳам қўриқ районларда шундай аҳвол рўй берган эди. Катта майдонларда ер шудгор қилиб қўйилмади, бу ерни баҳорда пешма-пеш ҳайдаб экишга тўғри келди. Натижада ишнинг сифати пасайиб кетади, экиш муддатлари чўзиб юборилади, бу нарса оқибат натижада ҳосилга таъсир қилади. Бинобарин, қўриқ ерлар очилган районлардаги хўжаликларда ҳосилни қисқа муддатда ўриб-йиғиб олишга ва шу билан бир вақтда ерларни шудгор қилиб қўйишга кифоя қиларлик миқдорда техника бериш керак. Бунинг учун тракторлар ва плуглар бўлиши керак.

Шуни айтиб ўтиш керакки, ғалла омборлари қуришни йўл қўйилмаслик даражада чўзиб юбордик. Ҳосил яхши бўлган вақтда жуда кўп миқдордаги ғалла, миллион пудлаб ҳисобланадиган ғалла ёмон сақланганлиги сабабли, нобуд бўлади ёки бузилади, шу сабабли, биз бу ғаллани техника эҳтиёжлари учун ёки чорва молларга озиқа қилиб ишлатишга мажбур бўламиз. Бундай аҳволга хотима бериш, элеваторларни, ғалла омборларини ва маҳсулот сақланадиган бошқа иморатларни тезроқ қуриш керак.

Колхозлар ва совхозларнинг дон етиштиришга маблағ сарфлаб, ундириб олган ғалласини кейин ерга тўкиб қўйишга мажбур бўлиши сингари аҳволга ортиқ тоқат қилиб бўлмайди. Буни қаранг-ки, ғаллани очиқ ҳавода ерга тўкиб қўядилар-да, уни каламушлар тортиб, қушлар чўқиб кета беради, довул бўлиб кўтарилган қаттиқ шамоллар учириб кета беради.

Менга йиғма элеваторлар қуришнинг янги усули билан танишиб чиқишга тўғри келган эди. Бундай усулни конструкторлардан ким таклиф қилгани эсимда йўқ, лекин бу усул жуда прогрессив усулдир. Элеваторларнинг деталлари қурилиш майдонларида тайёрланади ва шу жойнинг ўзида мана шундай деталлар монтаж қилиниб, элеватор қурилади. Агар зарур маблағ берилса, у ҳолда мана шундай методни қўлланиб, элеваторлар қуриш вазифасини тез бажариш мумкин.

Қўриқ ерларни янада ўзлаштириш тўғрисида бир-икки оғиз гапириб ўтаман. Ҳали очилмаган яхши ерлар бор, бу ерларни ўзлаштира бериш мумкин ва лозим. Сибирдаги Красноярск ўлкаси, Иркутск области ва бошқа районлар мана шундай районлардандир. Қозоқларнинг очилмаган ерлари кўп, улар яна бир қанча ерни ўзлаштириш учун яна киришаолармикинлар, уни билмайман. Дуруст, Қозоғистонда яйлов учун фойдаланилса бўладиган ноқулай ерлар ҳали оз эмас. Шу билан бирга, дон, озиқа экинлари ва техника экинлари ўстиришга яроқли яхши ерлар ҳам бор. Амур областида ва Узоқ Шарқнинг бошқа районларида янги ерларни ўзлаштириш тўғрисида ўйлаб кўрилса, чакки бўлмас эди. Область партия комитетларининг секретарлари ва область ижроия комитетларининг раислари бу масалани ўйлаб кўриб, кейин ўз таклифларини киритсинлар.

Яна бир масала тўғрисида гапириб ўтиш керак. КПСС Марказий Комитетининг декабрь Пленумида 2—3 йил ичида совхозлар ўз ишчилари ва хизматчиларидан чорва молларни сотиб олсинлар, деган қарор қабул қилинган эди. Ҳозир бу иш қилинмоқда, лекин уни жадаллаштиришнинг ҳожати йўқ, бироқ, бу муҳим ишга эътиборни сусайтириш ҳам ярамайди. Маълумки, совхозларнинг ишчилари чорва молларни совхоз озиқалари билан боқмоқдалар ва бу билан давлат ҳамда бутун халқ манфаатларига зарар етказилмоқда. Иқтисодий нуқтаий назардан, яъни давлатнинг гўшт ва сутга бўлган эҳтиёжларини таъминлаш нуқтаий назаридан қараганда, ишчи ва хизматчиларнинг қўлидаги чорва моллар энди унчалик аҳамиятга эга эмас. Давлатнинг чорвачилик маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини социалистик сектор ҳисобидан тўла равишда қондириш учун бизда имкониятлар бор.

Лекин шу нарсага албатта эришмоқ керакки, совхозларнинг ишчилари ўзларининг гўшт ва сутга бўлган эҳтиёжларини совхозларнинг ижтимоий ишлаб чиқариши ҳисобига савдо асосида тўла қондириш имкониятига эга бўлсинлар. Сизга маълумки, шаҳарларда айрим кишиларнинг чорва молларни асраш имкониятларини чеклашга қаратилган қонун қабул қилинган эди. Колхозчилар, ишчилар ва хизматчиларнинг шахсий хўжаликларини давлатга қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етказиб бериш мажбуриятларидан озод қилиш тўғрисида қарор қабул қилинганидан кейин, жуда кўп миқдордаги нонни сарфлаб, чорва моллар боқиш учун ҳақиқатда яна йўл очиб берилди.

Бизда ғалланинг нархи билан чорвачилик маҳсулотларининг нархи бир-бирига тўғри келмай қолди. Ғалланинг нархи жуда паст, аммо, гўштнинг нархи бунга нисбатан юқоридир. Бундай аҳволда ғалла сотиб олиб, чорва молларни боқиб семиртириш қулай бўлиб қолмоқда, кўпгина шаҳар аҳолиси ҳақиқатан шундай қилмоқда. Мен бу ҳақда декабрь Пленумидаги докладимда гапириб ўтган эдим, ҳозир ҳам шуни айтмоқчиман: ё ғалланинг нархини ошириш керак, ёки гўштнинг нархини пасайтириш керак, ёхуд шаҳар аҳолисининг чорва моллар боқишини тақиқлаб қўйиш керак. Биринчи ва иккинчи тадбирни амалга ошириб бўлмаса керак. Биз ғалланинг нархини оширолмаймиз, чунки бундай қилиш сиёсий жиҳатдан нотўғри бўлади, чунки ғалланинг нархини ошириш миллион-миллион меҳнаткашларнинг манфаатларига тўғри келмайди. Гўшт етиштириш ҳозирча бизга қимматга тушаётганлиги учун унинг нархини ҳам пасайтиролмаймиз. Лекин меҳнаткашлар таъминоти учун мўлжалланган ғалла чорва молларга едирилиб, исроф қилинаётганлигига ҳам бепарво бўлиб қараб туриш ярамайди. Шаҳар аҳолисининг сигирлар, эчкилар, чўчқалар ва бошқа чорва моллар боқишини тақиқлайдиган қонун қабул қилишни ўйлаб кўриш керак бўлур. Яна бунинг устига эчкилар эса, дарахтларнинг, шаҳар паркларининг офатидир.

Овозлар. Тўғри.

Н. С. Хрушчев. Ҳозирги вақтда халқнинг гўштга, сутга ва бошқа маҳсулотларга бўлган эҳтиёжини социалистик сектор ҳисобига, колхоз ва совхоз ишлаб чиқариши ҳисобига таъминламоқ учун янги чоралар кўрилмоқда. Шаҳар аҳолисининг баъзи бир қисмида чорва моллар бўлиши соғлом бўлмаган майлларни, спекулянтлик майлларини туғдиради. Фактлар шуни кўрсатадики, чорва молларни фақат бошқаларга нисбатан иш ҳақини камроқ олаётган кишиларгина боқаётгани йўқ, балки тузуккина даромади бўлган ва даромадини тағин ҳам оширмоқчи бўлган кишилар чорва моллар асрашга кўпроқ ҳаракат қилмоқда. Афтидан, бундай кишилар: биз давлатнинг арзон нонини сотиб олиб чорва молларни боқиб семиртираётганлигимизни ва шу тариқа катта даромад қилаётганлигимизни ҳукумат пайқамаяпти, деган мазмунда ўзларича гапириб, бизларни тентак кишилар экан, деб айтаётгандирлар.

Давлат ҳисобидан бойлик орттириб қолишга ишқибоз бўлганларнинг ҳафсаласини пир қилиб қўйишга қаратилган тадбирларни ишлаб чиқиб, амалга ошириш керак бўлиб қолганга ўхшайди. Бундай тадбирларни меҳнаткашлар, ҳеч шубҳасиз, маъқуллаб кутиб олади.

Ҳозир бизнинг ютуқларимиз жуда яхши. Бу ютуқларга фақат дўстларимизгина эмас, шу билан бирга, совет тузумини ёқтирмайдиган кишилар ҳам тан бермоқда.

Бизда қишлоқ хўжалиги соҳасида ҳақиқатан жуда катта иш қилинди. Лекин эришилган натижалар билан қаноатланиб қолиш ярамайди. Камчиликларимиз ва ҳал қилинмаган вазифаларимиз ҳали кўп.

Хўш, ўртоқлар, булар қандай вазифалар? Вужудга келтириб қўйилган имкониятлардан ва қишлоқ хўжалигининг моддий жиҳатдан яхши таъминланганлигидан ҳали ҳам етарлик равишда фойдаланаётганимиз йўқ. Катта камчилик шуки, ташкилотчилик ишлари бўшашиб кетган. Ернинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда 150—170 центнер гўшт етиштириб бераётган колхозларимиз билан бир қаторда ернинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда 2 центнердан гўшт етиштираётган колхозлар ҳам борлигини ташкилотчилик ишининг бўшлигидан бошқа қандай сабаб билан изоҳлаш мумкин. Бундай колхозлар турли зоналарда жойлашган ва турли шароитга эга бўлган колхозлар деб ўйламай қўя қолинг. Йўқ, кўпинча ёнма-ён қўшни бўлган колхозларнинг кўрсаткичлари мана шундай бўлаётир.

Бунинг сабаби нима, нега бир ернинг ўзида бир-бириданг шуқадар фарқ қиладиган натижа ҳосил бўлмоқда? Бутун гап кадрларда, ташкилотчиларда, колхоз раисларидадир. Заиф раислар бош бўлиб турган колхозларга техникани сотиш бундай колхозларнинг экономикасини тез юксалтиришга ёрдам бермайди. Аммо, баъзи раҳбарларимиз биринчи натижаларни кўриб хотиржам бўлиб қолдилар, худони ўзимизга ром қилиб олдик, АҚШга етиб олмоқдамиз ва ундан ўзиб кетамиз, деб ҳисоблайдилар. Ботқоққа ботиб қолиб ундан чиқолмаётган бўлса ҳам, мен ҳам Америкага етиб олаётирман, деб бақираётган баъзи ходимлар ҳам бор. **(Кулги)**

Ҳушёрлик билан қараб, ҳали нималар қилишимиз кераклигини тўғри тушуниб ва билиб олишимиз зарур ўртоқлар. Ҳозирги вақтда КПСС Марказий Комитети колхозлар ва совхозларни кадрлар билан мустаҳкамлашнинг энг зарур масалалари ҳамда қолоқ колхозлар ва совхозларни илғорлар даражасига кўтариш чоралари тўғрисида партия ташкилотларига юбориш учун хат тайёрламоқда. Бу хатда республикалар ва областларда колхоз ва совхоз кадрлари билан олиб борилаётган ишлар анализ қилиб берилади. Лекин мен Марказий Комитетнинг партия ва совет активлари иштироки билан ўтказилаётган шу Пленумимиз сингари масъулиятли мажлисидан фойдаланиб, энг яхши хатдан кўра жонли сўз яхшироқ эканлигини назарда тутиб, бу ерда шу масалага доир баъзи фикрларни айтиб ўтмоқчиман.

Биз колхозлардаги кадрларни кучайтиришимиз ва, аввало, колхозларни тажрибали раислар, моҳир ташкилотчилар билан мустаҳкамлашимиз керак. Партия ажойиб кадрларни ўстириб етиштирди ва тарбиялади. Бизда талантли кишилар кўп, уларни дадиллик билан кўтариш, улардан билиб фойдаланиш керак. Калинин областидаги Вишневолоцк фабрикасининг хотин-қиз ишчилари номидан Пленумда сўзга чиққан ажойиб комсомол қиз, бригадир Валентина Гагановнанинг нутқини эшитиб, жуда хурсанд бўлдим, бошқа кўплар ҳам хурсанд бўлишипти. Шуни билингки ўртоқлар, шу нарсанинг мағзини чақиб қараш керакки, турмушни капиталистик тарзда тушунувчи киши, ана шундай киши бир ишчининг яхши ҳақ тўланаётган ишдан воз кечиб, камроқ ҳақ тўланаётган ишга ўз хоҳиши билан ўтиб ишлашига, шундай ишда кам пул ишлаётганлигига рози бўлишига ҳеч қачон ишонмайди.

Бу ишчи қиз қолоқ бригадага бориб ишлаётган экан, ҳеч бир нарсага муҳтож бўлмагани учун шундай қилгани йўқ.

Бу қиз кўрсатган ҳимматнинг қимматн ва олижаноблиги шундаки, у, моддий манфаатдор бўлганлиги учун шундай қилгани йўқ, балки унинг шундай қилишига идея, коммунистик тузумга ғоявий содиқлиги сабаб бўлди. Бизнинг кишиларимиз ана шу коммунистик тузум деб ўзларининг шахсий манфаатларидан кечмоқдалар! **(Давомли қарсаклар).** Дуруст, шахсий манфаатдан воз кечиш вақтинча бир нарсадир, буни Валентина Гагановнанинг ўзи исбот қилди. Бизнинг ишчиларимиз партия ўз олдига қўйган мақсадни, коммунистик жамият қуриш мақсадини тушунадилар ва лозим бўлиб қолган вақтда, шу мақсадга эришмоқ учун ўзларининг моддий манфаатларидан кечиб ишлайдилар.

Модомики, ўртоқлар, ёш ишчи қиз шундай қилган экан, ноҳотки, бизнинг активларимиз, энг тажрибали кишиларнинг бир қисмини ҳозир ишлаб турган жойларидан олиб, қолоқ колхозларни кўтариш, бинобарин, қишлоқ хўжалигини тағин ҳам юксак даражага кўтариш учун олиб қўйиш кераклигини тушуниш ва англаш даражасига бориб етмаган бўлсалар. Ҳозирги вақтда умуман бир раисни бошқа киши билан алмаштириш керак эмас, чунки ундан фойда чиқмайди, балки қолоқ раисларни илғор кишилар билан, яхши ташкилотчилар билан алмаштириш керак. Ижтимоий таъсир ўтказиш ва ёрдамлашишнинг катта аҳамияти бор. Шундай бўлиб қолганки, буни халқ яхши тушунади. Ҳақиқатан ҳам шундай қилиш керак.

Қишлоқ хўжалигига раҳбарликни қайта қуриш масаласи турибди. Бу соҳада кейинги йилларда катта иш қилинди. Лекин шуни айтмоқчиманки, ўртоқлар, қишлоқ хўжалигини ташкилий бошқаришни ҳали унчалик такомиллаштирганимиз йўқ. Қишлоқ хўжалик органларининг, партия ва совет ташкилотларининг практикасида ташкилотчилик ишлари ҳали кам. Ҳозирги пайтда эса, бу асосий, ҳал қилувчи ишдир, ўртоқлар. Бюрократизмга тезроқ хотима бериш керак. Бюрократларча раҳбарлик қилиш методлари шунга олиб келмоқдаки, илғор колхозлар билан бир қаторда ернинг ҳар 100 гектарига ҳисоблаганда 2 центнердан гўшт етиштираётган қолоқ колхозлар йиллар бўйи яшаб келмоқда. Лекин бундай колхознинг раисига ҳеч ким қўл тегизмайди: уни мақташмайди-ю, аммо, у ўзича яллo қилиб юра беради.

Раҳбарлар бунақа меросдан ор қиладилар, шунинг учун ҳам унинг ҳақида ҳеч қаерда гапирмайдилар: виставкаларда кўрсатмайдилар, нутқларда тилга олмайдилар. Бунақа колхоз тўғрисида нима ҳам деб бўлади? Ростини айтиш керак, лекин бу рост гапни айтишга докладчининг тили бормайди. Шу сабабли, у индамай қўя қолади. Қолоқ колхозларнинг раисларига эса, бунақа индамаслик қўл келади.

Биз ишни қайта қуришимиз керак. Кунлардан бирида мен бир кинофильмни кўрган эдим, бу кинофильмда қишлоқ хўжалик делегациямизнинг АҚШда қорамолларни сунъий қочириш билан шуғулланадиган бир компаниянинг сунъий қочириш станциясига борганлиги кўрсатилади. Шу компаниянинг раҳбарлари дедики, «сунъий қочириш сизларнинг методингиз, русларнинг методидир. Биз бу методни олиб, ўзимизда шу ишни ташкил этдик, катта фойда олмоқдамиз».

Ҳозирги вақтда қорамолларни сунъий қочириш Совет Иттифоқидагига қараганда АҚШда кўпроқ тарқалган. Бизнинг колхозларимиз, совхозларимиз бор. Бу ишни капиталистга қараганда бизнинг раҳбар ходимларимизнинг ташкил этиши осонроқ бўлиши керак эди. Лекин бизда бу иш ташкил этилмаган, ҳеч ким бу ишга жавобгар эмас. Циркуляр ёзилди, иш битди, деб ўтира берадилар. Ваҳоланки, циркуляр ёзиш билан шуғулланмасдан, балки бу ишни ташкил этишни охиригача етказиш керак, аммо, бу иш билан ҳеч ким чинакам шуғулланмайди.

Ё бўлмаса қишлоқ хўжалиги билан шуғулланувчи баъзи тажриба станцияларимизни ва илмий-тадқиқот институтларимизни олиб кўринг. Уларнинг илмий ишлари баъзан ишлаб чиқариш эҳтиёжларидан ажралиб қолган. Институт коллективининг ишига баҳо беришда шу ишнинг ишлаб чиқаришга қай даражада жорий қилинганлиги ҳисобга олинмайди. Бундан 10 йил муқаддам Киевдан Москва областига келганимда, орадан кўп ўтмай, картошка хўжалиги илмий-тадқиқот институтига борган эдим. Бу институтда картошка билан шуғулланувчи қишлоқ хўжалик фанининг усталари тўпланган деса бўлади. Бу институтда фан докторлари ва кандидатлари ишлайди, аммо, ўша вақтда институт экаётган картошканинг ҳосилдорлиги унинг ёнидаги колхозлардагига қараганда паст эди. Бундай институтнинг муваффақиятидан ким фойдаланиши мумкин, деган савол туғилади. Мен буни олимларга дангал айтдим. Бир хотин жуда хафа бўлиб: «наҳотки бизни шунчалик шарманда қилсангиз!» деди. Мен унга жавобан бундай дедим: «Сизлардаги картошканинг ҳосилдорлиги ўзингизга қўшни бўлган колхозлардагига қараганда паст бўлганидан кейин, сизга яна нима деб бўлади. Ахир, сиздан нимани ўрганиш мумкин? Ўзларингиз колхозчилардан ўрганишингиз керак».

Аммо, бунақа олимлар чакки яшаётгани йўқ, ҳатто, мукофотлар ҳам олиб туришади. **(Залда жонланиш).** Шундай бўлса ҳам, бунақа аҳвол нормал аҳвол деб ҳисобланади. Сабаб? Бунинг сабаби шуки, аслини олганда, улар ўз ишларининг ишлаб чиқаришга жорий қилинишидан келиб чиқадиган натижалар учун жавобгар эмаслар. Ваҳоланки, улар муътабар, олим кишилардир, лекин ишнинг бундай ташкил қилингани учун фақат шу кишиларнигина айбли деб бўлмайди.

Бу кишиларни бошқа ташкилий шароитга қўяйлик, фан муваффақиятлари, олимнинг конкрет иши колхозлар ва совхозлар практикасига қандай жорий қилнаётганига қараб, уларнинг меҳнатига баҳо бериладиган бўлишига эришайлик. Масалан, илгари селекционер ўзи ўйлаб чиқарган сорт экилган ернинг ҳар гектари учун мукофот олар эди.

Халқнинг муҳаббатига ва ҳурматига сазовор бўлган талантли олимларимиз кўп. Масалан, Василий Яковлевич Юрьевни олиб кўринг. Бу ажойиб селекционер яқинда 80 ёшга тўлди ва у иккинчи марта Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Олтин медали билан мукофотланган. У етиштириб чиқарган сортлар Совет Иттифоқидаги жуда катта ер майдонларида экилмоқда.

Одатда ишлаб чиқариш билан жуда яқиндан боғланган олимлар энг катта муваффақиятларга эришмоқдалар. Афтидан, бошқа олимларнинг меҳнатига ҳақ тўлашни уларнинг ишларини ишлаб чиқаришга жорий қилишдан келган натижаларга боғлаб қўйиш керак.

Хуллас, илмий муассасаларнинг ишларини қайта қуриш, эгасизликни ва масъулиятсизликни тугатиш керак. Илмий фаолиятни шундай ташкил қилиш керакки, ҳар бир киши муайян иш учун жавоб берадиган бўлсин ва ўз меҳнатига эришилган натижаларга мувофиқ ҳақ оладиган бўлсин.

Мен қишлоқ хўжалиги билан шуғулланувчи илмий-тадқиқот муассасаларига татбиқан эгасизликни ва масъулиятсизликни тугатиш тўғрисида гапираётирман. Лекин бу айтилган гапларни партия ташкилотларимизга, совет ва қишлоқ хўжалик органларига ҳам татбиқ қилиш мумкин. Яқинда мен Латвияда бўлдим. Партия активлари билан суҳбатлашдим. Шу суҳбат вақтида, жумладан, қишлоқ хўжалигига раҳбарлик масалалари ҳам муҳокама қилинди. Латвияда 1.200 та колхоз бўлса керак, аниқ эсимда йўқ. Қанча колхоз бор, ўртоқ Калнберзин?

Я. Э. Калнберзин. 1.220 та.

Н. С. Хрушчев. Латвия Коммунистик партиясининг Марказий Комитетида қишлоқ хўжалиги бўйича секретарь бор. Секретарнинг ёрдамчилари ҳам бор, албатта, чунки ёрдамчиларсиз иш кўрадиган секретарь борми. **(Залда жонланиш).** Сўнгра, Марказий Комитетда қишлоқ хўжалиги бўлими бор, шу бўлимнинг ўз штатлари бор. Министрлар Совети раисининг қишлоқ хўжалиги бўйича махсус ўринбосари бор. Бу ўринбосарнинг ҳам қишлоқ хўжалиги бўйича группаси бор. Сўнгра, қишлоқ хўжалик министри бор, бу ерда ҳам бутун бошлиқ аппарат бор. Сўнгра, район партия комитети ва унда ҳам ўзига яраша тегишли штати бор. Район ижроия комитетлари ва уларнинг муайян штатлари бор. Бошқа республикалар ва областларда ҳам, албатта, аҳвол шу, ўртоқлар.

Хуллас, ўртоқлар, қишлоқ хўжалигига хизмат қилиши лозим бўлган ходимларнинг ўзинигина тўпласак, республикада бундай ходимларнинг сони колхозларнинг сонига баравар келиб қолади, балки бундан ҳам ошиб кетади.

Залдан овозлар. Ошиб кетади.

Мана шундай катта аппарат бўла туриб, бир қанча жойларда партия ташкилотлари қолоқ колхозлар учун яхши раислар топиб беролмайдилар.

Хуллас қилиб айтганда, «ишбоши кўп бўлса, ишнинг пачаваси чиқади» мақол қабилида иш бўлаётир. Колхозга яхши раис, яхши бригадирлар танлаб қўйишнинг маъноси нима? Бу — ишнинг муваффақиятли бўлишини ҳал қилиш демакдир. Мана бу ерда ҳаммага танилган, ҳурматли ўртоқ Орловский ўтирибди. Фақат ўртоқ Орловскийгина эмас, унга ўхшаш бошқа кўпгина кишилар ҳам ўтирибди. Булар ишлаб чиқаришни яхши биладиган, колхозчиларни моҳирлик билан уюштираётган кишилардир. Улар циркуляр бўлмаса ҳам, ишни қойил қилиб бажармоқдалар.

Корхоналарнинг директорлари-чи? Ахир, улар Халқ хўжалиги кенгаши раиси кўрсатган ишнигина бажариш билан кифояланиб қолмоқдалар деб бўладими? Асло бундай деб бўлмайди. Халқ хўжалиги кенгаши ўзининг ташкилотчилик ролини бажаради: план белгилайди, корхоналарни материал билан таъминлайди. Завод ўз ишини ўзи бажаради. Инженерлар, ишчилар, мастерлар ташкилотчи кишилардир, ҳамма иш шуларга боғлиқ. Бас шундай экан, ҳамма колхоз ва совхозлар ҳам нега заводларнинг коллективлари сингари уюшқоқлик билан ишламайдилар? Бунинг сабаби шуки, баъзи колхозларда ёмон ходимлар узоқ вақтдан бери раислик мансабини банд қилиб келмоқдалар, баъзи бир раис уч колхознинг ишини барбод қилган бўлса ҳам, тўртинчи колхозга раис бўлишни мўлжаллайди. **(Залда жонланиш).** Партия ташкилотлари эса, бундай ёмон аҳвол билан тузук курашмаётирлар.

Мен нутқимнинг биринчи қисмини тамомлайман. Қишлоқ хўжалиги соҳасида олдимизда турган катта вазифаларни тўғри тушуниб олган бўлсангиз керак, деб ўйлайман.

Техникани тараққий эттириш негизида меҳнат унумдорлигини муттасил оширайлик

Ўртоқлар! Энди бу Пленумда муҳокама қилинаётган масалаларга ўтишга ижозат берингиз. Партиянинг XXI съезди экономикани ривожлантиришнинг, халқ фаровонлигини ва маданиятини юксалтиришнинг жуда катта вазифаларини қўйди. Партия съезди қарорлари сиёсий ғайратни ва меҳнат ташаббусини жуда юксалтириб юборди. Бутун мамлакатда етти йиллик планни муддатидан олдин бажариш учун умумхалқ мусобақаси кенг авж олмоқда.

Етти йиллик топшириқларини бажариш соҳасида дастлабки беш ой ичидаги ишларимизнинг якунлари яхши бўлди. Беш ойлик план ялпи маҳсулот бўйича 105 процент бажарилди, саноат маҳсулоти ўтган йилнинг шу давридагига нисбатан 11 процент кўпайди. Бажарилган катта ишларнинг ҳажми ўтган йилнинг шу давридагига нисбатан 9 процент, қурилиш-монтаж ишларининг ҳажми эса, 14 процент кўпайди. Саноатда ва қурилишда меҳнат унумдорлигини ошириш топшириғи 103 процент бажарилди. Бу ҳам яхши кўрсаткич деса бўлади, лекин меҳнат унумдорлигини ошириш ҳам план топшириғига нисбатан 105 процент бажарилганида эди, жуда ҳам яхши бўлур эди, албатта.

Иқтисодий районлар, минглаб корхоналар ва қурилишлар Марказий Комитет Пленумига тайёрланиб, ярим йиллик планни муддатидан олдин бажариш учун мусобақани авж олдириб юбордилар ва ишлаб чиқаришда янги муваффақиятларга эришдилар.

Мамлакатимиз халқ хўжалигининг ҳамма тармоқлари жуда юксалиб бормоқда. Москва, Ленинград, Свердловск, Владимир, Украина, Белоруссия ва бошқа саноат марказларидаги корхоналарнинг кўпгина коллективлари, областлар ва республикалар ички резервлардан яхши фойдаланиш ҳисобига етти йилликни муддатидан олдин бажарамиз, деб мажбуриятлар олдилар. Бу иқтисодий районларнинг планни муддатидан олдин бажарамиз, деб олган мажбуриятлари кучимиз ўсганлигини ва жуда катта имкониятларимиз борлигини кўрсатувчи далилдир. Шу билан бирга, бу нарса саноатни ва қурилишни бошқариш қайта қурилганлиги натижасида бизда ишлаб чиқариш тағин ҳам тез ривожлана бошлаганлигини кўрсатиб турибди.

Коммунистик жамият қуриш учун меҳнат унумдорлигини тинмай ошириш ҳал қилувчи аҳамиятга эгадир. В. И. Ленин таълим бериб айтган эдики, меҳнат унумдорлигини ошириш туб вазифаларнинг биридир, чунки бусиз коммунизмга узил-кесил ўтиш мумкин эмас. Фақат техникани тараққий эттириш негизидагина юксак меҳнат унумдорлигига эришиш мумкин. Шу сабабли, биз фан ва техникани бутун чоралар билан ривожлантиришимиз, ишлаб чиқаришни кенг равишда механизациялаштиришимиз ва автоматлаштиришимиз, меҳнаткашларнинг маданий-техника савиясини оширишимиз зарур.

(Давоми иккинчи бетда)

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ нутқининг давоми

(Боши биринчи бетда)

Партиянинг ленинча бош йўли изчиллик билан ўтказилиб келинганлиги ва халқимизнинг қаҳрамонона зўр бериб ишлаганлиги туфайли, совет Иттифоқи тарихан қисқа муддат ичида юксак даражада ривожланган индустрияга ва машиналаштирилган қишлоқ хўжалигига, илғор фан ва техникага эга бўлган қудратли мамлакатга айланди. Эндиликда совет халқининг бу улуғ муваффақиятларига бутун дунё тан бермоқда. Мамлакатимиз тараққиёт йўлидан бориб, кундан-кунга янги муваффақиятларга эришмоқда.

Ўртоқлар! Фикримча кеча ТУ — 114 самолётининг Москвадан Нью-Йоркка қўнмай учганлигини ҳаммамиз жуда қизиқиб ва қувонч билан кузатдик. Бу самолётда ўртоқ Козлов Нью-Йоркдаги виставкамизнинг очилишида қатнашиш учун жўнаб кетди. Самолёт шу масофани ҳаммаси бўлиб 11 соату 6 минутда учиб ўтганлиги тўғрисидаги хабарни совет кишиларининг ҳаммаси эшитиб, жуда хурсанд бўлдилар. Совет кишилари бу хабарни мамлакатимиз учун, бизнинг самолётимиз шундай масофани биринчи бўлиб қўнмай учиб ўтганлиги учун фахрланиб кутиб олдилар. **(Гулдурос қарсаклар).**

Саноатда ва қурилишда техникани тараққий эттиришни тезлатиш ҳақида КПСС XXI съезди қабул қилган қарорларнинг бажарилиши тўғрисида партия Марказий Комитетининг Пленуми муҳокама қилаётган масала етти йиллик планнинг муваффақиятли бажарилиши учун биринчи даражада аҳамиятга эга бўлган масаладир. Бу, аввало — ишлаб чиқаришни комплекс механизациялаш ва автоматлаштириш, автомат ва поток линияларни жорий қилиш, эскириб қолган ускуналарни, штампларни ва инструментларни алмаштириш масаласидир.

Бу тадбирлар саноат ишлаб чиқаришини ва қурилишни янада кенгайтириш, маҳсулот сифатини ошириш ва унинг таннархини камайтириш мақсадларини ўз олдига қўйган тадбирлардир. Техникани тараққий эттириш йўлидан борганимиздагина, фан ва техниканинг энг яхши муваффақиятлари, илғор тажрибалар асосидагина меҳнат унумдорлигини тез ва муттасил оширишни, халқ хўжалигини тез суръатлар билан ривожлантиришни таъминлаш мумкин. Энг тараққий этган капиталистик мамлакатлар билан тинч мусобақада вақтдан ютишда бу нарса биз учун жуда муҳимдир.

Биз техникани тараққий эттириш учун курашиб, иш унуми анча юксак бўлган машиналар чиқаришга эришмоғимиз, шу машиналарнинг конструкцияларини такомиллаштириш, машиналарнинг ва ускуналарнинг оғирлигини камайтириш устида зўр бериб ишлашимиз, металлни тежашимиз, янги материалларни ишга солишимиз лозим.

Бунинг учун конструкторлик ишини анча яхшилаш, конструкторлик бюроларини ва эксперимент базаларини мустаҳкамлаш, ижодкорликни авж олдирмоқ учун кенг майдон очиб бериш, янги машиналар яратишни ва уларни синовдан ўтказишни тезлатиш, энг яхши намуналарни ишлаб чиқаришга тағин ҳам тезроқ жорий қилишни таъминлаш зарур.

Шу муносабат билан мен баъзи эски тушунчаларни қайтадан кўриб чиқиш кераклиги тўғрисида ўз фикримни айтиб ўтмоқчиман. Кимки, стулда ўтириб, ўз ишини столда бажараётган бўлса ,уни канцелярияч ва бюрократ деб ўйлаш бизда кенг ёйилган. Дуруст, столда ишлаш одамни қоғоз билан ишлашга мажбур қилади, лекин шу нарса ҳам маълумки, ижод аҳли — олимлар, конструкторлар, инженерлар учун стол иш жойидир, улар столда ишлаб, фанда ва техникада янги қоидаларни ишлаб чиқадилар, машиналарнинг янги конструкцияларини яратиб берадилар. Шу сабабли, хизмат кўрсатувчи ходимлар нақадар кам бўлса, ишлаб чиқариш шу қадар яхши ташкил этилади, деган фикр ҳамиша ҳам тўғри фикр бўла бермайди. Ишлаб чиқариш қўл меҳнатига асосланган бўлса, масалан, ер ишлари белкураклар ва замбилғалтаклар ёрдамида бажарилаётган бўлса, бундай деб айтиш тўғри бўлади. Аммо, бу ишларни ер қазийдиган машиналар ва одимловчи экскаваторлар ёрдамида бажараётган ҳозирги пайтимизда эса, ишчилар билан хизмат кўрсатувчи ходимлар ўртасидаги нисбат жуда ўзгариб кетмоқда—хизмат кўрсатувчи ходимлар, инженер-техниклар шу механизмларда ишлаётган одамларга қараганда кўпроқдир.

Бинобарин, иш столи ёнида ўтириб меҳнат қилаётган кишиларнинг ҳаммасини ҳеч бир суриштирмай канцеляриячилар ва бюрократлар деб айтиш ярамайди. Агар машиналарни яхшилашга, ишлаб чиқаришни такомиллаштиришга қаратилган ижодий иш эътиборга олинадиган бўлса, шу йўлда иш олиб бораётган кишилар ишлаб чиқаришни ривожлантиришда жуда катта роль ўйнаётганликлари равшан бўлиб қолади.

Масалан, автомат линия яратмоқ учун конструкторлар ва бошқа мутахассислар кабинетларда ишлашлари ва лозим бўлган ҳисобларнинг ҳаммасини ёзиб чиқишлари, янги машиналарнинг конструкцияларини тузишлари, автоматлашни жорий қилишда керак бўладиган янги технология процессларини ишлаб чиқишлари зарур бўлади.

Демак, янги автомат линияни ким ишлаб чиққанлигини синчиклаб ўйлаб қаралса, бу ишда мутахассисларнинг роли нақадар зўр эканлиги равшан бўлиб қолади. Ана шунда биз автомат линияга хизмат қилаётган ишчилар билан шу линияни яратиб берган мутахассислар ўртасидаги нисбат жуда характерли эканлигини кўрамиз: бунинг нисбати 10 га 1 бўлиб чиқиши мумкин; демак, цехда ишловчи бир ишчига канцелярияда, кабинетларда ишловчи ўн киши тўғри келади. Лекин кабинетларда ишловчиларни бюрократлар деб асло айтиб бўлмайди. Булар янгилик яратаётган, замонавий билимларга эга бўлган, бу билимларни ишлаб чиқаришга моҳирлик билан татбиқ қилиб, техникани олға силжитаётган ижодкор кишилардир. **(Давомли қарсаклар).**

Конструкторлик бюролари ва завод лабораторияларидан ташқари бизга илмий ва илмий тадқиқот институтлари ҳам керак. Фан инженерлар ва конструкторларнинг олға борадиган йўлини ёритиб бериши лозим, токи улар тағин ҳам такомиллашган машиналарни муваффақият билан яратадиган бўлсинлар, техника муттасил такомиллашиб борадиган бўлсин.

Коммунизм даврида илмий муассасалар, конструкторлар ва бошқа мутахассислар анча кўп бўлади; ишчилар катта билимларга эга бўлиб, улар ҳам юксак иш унуми бераётган мураккаб машиналарни бошқарадиган бўладилар. Биз бунга психологик жиҳатдан ҳам тайёрланишимиз жуда зарур, ишни мана шу йўлда уюштириш ва ташкил этиш керак. **(Қарсаклар).**

Лекин бу техникани тараққий эттиришдаги умумий вазифадир. Конкрет вазифаларга келганда, мен ўзимнинг баъзи мулоҳазаларимни айтиб ўтмоқчиман. Бу мулоҳазаларнинг бир қисми кенгашларда ва ўртоқлар билан бўлган суҳбатларда айтилган эди.

Юқорида айтиб ўтилганидек, янги, тағин ҳам такомиллашган машиналар яратиш мақсадида олиб борилаётган конструкторлик ишлари биринчи ўринда туриши лозим. Лекин янги машинанинг конструкцияси ишланиб бўлгач ва уни ишлаб чиқаришни ташкил этиш керак бўлиб қолганидан кейин, бу соҳада мазкур машина деталларини ишлаб чиқаришни ташкил этиш масалалари: буни қандай уюштириш, машина ятилишини жадаллаштирмоқ учун деталларни қандай машиналарда ясаш, тежамли бўлиши мумкинлиги масалалари ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлиб қолади.

Ишлаб чиқаришни такомиллаштириш вазифаларини ҳал қилишда қуюв иши, электр пайвандлаш, ёки флюс остида пайвандлаш катта роль ўйнайди. Автоматик пайвандлаш соҳасида ўз отасидан мерос қолган ажойиб ишни муносиб равишда давом эттириб келаётган ўртоқ Патоннинг Пленумда сўзлаган ажойиб нутқини ҳаммамиз зўр эътибор билан тингладик. У, пайвандлаш ва электр пайвандлашнинг, қуюв ишининг, штампларни жорий қилишнинг аҳамияти тўғрисида ҳамда темирчилик-пресс хўжалиги тўғрисида яхши гапларни айтди.

Халқ хўжалиги кенгашлари, партия ташкилотларимиз янги машиналар яратиш, шу машиналарнинг деталларини ишлаб чиқариш соҳасидаги амалий ишларга тағин ҳам активроқ киришишлари керак.

Бизда қуймалар ишлаб чиқариш ҳали ҳам орқада қолиб келмоқда. Бу ишлаб чиқаришни қайта қуришга жиддий киришмоғимиз керак. Бу ишни қандай қилиб ташкил этишни чуқур ўйлаб кўрмоқ керак. Бу хусусда чақириқлар кўп бўлди, лекин чақириқларнинг ўзигина кифоя қилмайди. Бу ишга амалий киришиш зарур. Ҳар бир Халқ хўжалиги кенгаши қуймалар ишлаб чиқаришни марказлаштирилган тартибда ташкил этиши мақсадга мувофиқ бўлади, шундай қилинганида, иш процессларининг ҳаммаси механизациялашган бўлур эди. Афсуски, ҳозир ҳам бундан қирқ йил илгариги—ишларнинг кўпчилиги қўл меҳнати билан бажарилган дегрезлик устахоналарига ўхшаш қуюв цехлари бор, ўртоқлар. Ахир, буни ҳозирги замон ишлаб чиқаришимиз учун муносиб деб бўладими? Тупроқ тайёрлашни қолипга солишни, қуйишни, қуймани ишлашни ва шу кабиларни машиналаштириш керак. Аниқ қуйишни, шу жумладан, кокилча қилиб қўйишни, босим остида қуйишни, порошокли металлургияни ва қуйишнинг бошқа, тағин ҳам такомиллашган усулларини кенг миқёсда ўзлаштириш лозим.

Биз Устинов ва Дементьев ўртоқлар билан бирга мудофаа заводларидан бирига борган эдик. Шу заводда аниқ қуйиш усули муваффақиятли равишда амалга оширилганлигини кўрдик.

Залдан овоз. Бу қуймани шу ҳолидаёқ йиғга берадилар.

Н. С. Хрушчев. Ҳа, уни ишлаб, тозалаб ўтирмай, дарҳол йиғиш цехида ишга солиб юборадилар. Шу билан бир вақтда, қуймани кўпол равишда ишлаб тозалайдиган қуюв цехларимиз ҳам бор. Бизнинг ҳамма корхоналаримиз фан ва техниканинг барча энг яхши муваффақиятларидан фойдаланишлари мумкин ва лозим бўлган бир пайтда, бундай аҳволга қандай қилиб индамай қараб туриш мумкин!

Деталларни юксак частотали ток қўлланиб, босим остида ишлаш жуда яхши истиқболга эга бўлган усулдир. Бундай усулда металлни қирқишга, қириндига чиқаришга эҳтиёж қолмайди, балки анча мукаммал технология ёрдами билан металлга лозим бўлган шакл берила беради.

Мен аминманки, Халқ хўжалиги кенгашларининг раислари буни яхши тушунадилар, лекин улар кўпинча навбатдаги ишлар билан банд бўлиб қолмоқдалар. Ишлаб чиқаришни ҳозирги замон шароити талаб қилганидек ташкил этиш учун баъзан уларнинг ишлари ва имкониятлари етишмайди. Бинобарин, уларга ёрдам бериш керак, биз албатта шундай қилишимиз лозим.

Пайвандлаш ишининг истиқболи жуда катта. Пайвандлаш усули билан деталлар ишлаб чиқариш ҳозирги замоннинг техникаси даражасида яхши ташкил этилиши лозим. Ҳар бир иқтисодий районда ихтисослашган заводлар бўлиши керак, бу заводлар Халқ хўжалиги кенгаши корхоналарининг заказларини ўз базаларида ёки пайвандчиларни жойларга юбориб, улар учун керакли пайвандлаш ишларини бажариб беришлари лозим.

Ишни шундай ташкил қилиш зарур, чунки ҳар хил пайвандлаш ишлари учун юқори малакали кадрлар, яхши ва мукаммал техника кўп миқдорда талаб қилинади. Равшанлирки, ҳар бир заводда пайвандлашнинг ҳамма турларидан мутахассис бўлган электр пайвандчиларни тўплашнинг имкони йўқ. Пайвандланган деталнинг чоки ҳеч қачон ёрилмайдиган бўлиши учун пайвандлаш ишларининг юқори сифатли бўлишини таъминлашимиз керак. Пайвандлашнинг ҳозирги замонавий усуллари бунинг учун тўлиқ гарантия беради. Биз Патон номидаги институтга борганимизда, пайвандланган деталларни синдириш тажрибаси ўтказилмоқда эди. Бу тажриба шуни кўрсатдики, металлнинг чоки сира ҳам ёрилмасдан, балки унинг бутун жойи ёрилди. Бинобарин ,пайвандлаш ишлари металлнинг юксак даражада пишиқ бўлишини таъминлайди.

Темирчилик-пресс хўжалиги тўғрисида бир-икки оғиз гапираман. Бу ишда биз бор имкониятларимиздан ҳали ҳам унчалик тўла фойдаланаётганимиз йўқ ва ҳамма вақт ҳам бу имкониятларни моҳирлик билан ишлатаётганимиз йўқ. Бақувват пресслар яратиш вазифаси бундан беш йил муқаддам қўйилган эди. Бу пресслар «Уралмаш» заводида яратилган ва тайёрланган эди. Лекин бу ажойиб пресслардан ҳали ҳам чинакам фойдаланилмаётир. Эндигина баъзи прессларни корхоналарда ўрнатмоқдалар, прессларнинг бошқа қисми учун эса, шу вақтгача иш жойи ҳозирлаб қўйилган эмас, шу прессларнинг эгалари прессларни қандай қилиб тез ишга солиш ва улардан яхшироқ фойдаланиш устида кам бош қотирмоқдалар.

Ўтган йил мен заводлардан бирида бўлдим ва бақувват пресс ўрнатилаётганлигини кўрдим. Ўша вақтдаёқ мен бу пресдан яхшироқ фойдаланиш зарурлигини айтган эдим. Ҳозир бўлса, раҳбар ходимлардан бири, кўриб турибманки, менинг бу гапимни янги фикр деб, кейин кўрсатмани бажардик, деб айтиш учун ёзиб олаётир. Бу ишда, ўртоқлар, ҳеч қандай кўрсатмани кутиб ўтириш керак эмас, чунки бунда гап янги техникадан тўғри фойдаланишга доир элементар чораларни ўтказиш тўғрисида бораётир. Муҳим ишни ўзибўларчиликка ташлаб қўйиш ярамайди, бу иш ўзибўларчиликка ташлаб қўйилганида, шундай аҳвол келиб чиқиши мумкинки, прессни ўрнатиб бўлганларидан кейин, завод энди заказга муҳтож, деб жар сола берадилар. Буни оқилона иш деб бўлмайди, хўжаликнинг кўзини билиб ишлаш деб бўлмайди. Пресснинг тўхтаб ётишига ёки унинг қувватидан тўла фойдаланилмаслигига йўл қўйиш ярамайди. Бу прессда янги, тағин ҳам мукаммал машиналар яратмоқ учун кўп деталларни тайёрлаб олиш мумкин.

Инструментлар тайёрлашни ташкил этиш масаласига алоҳида эътибор бермоқ керак. Афсуски, бу иш кўп жойларда кустарлик тартибида ташкил этилган. Ҳар бир заводнинг ўзига керакли инструментларни ўзи ясаши одат бўлиб қолган. Яхши инструментлар бўлмаса, муваффақиятли ишлаш мумкин эмас. Шунинг учун ҳам инструментлар ишлаб чиқаришни замонавий янги методлар асосида яхши ташкил этишни таъминлайдиган зарур чораларни ўтказиш, инструментларнинг жуда хилма-хил бўлишини, инструментларни поток усулида кўплаб ясашни таъминлаш лозим. Шундай қилинганида, маҳсулотнинг сифатини ошириш ва таннархини камайтириш вазифаси ҳал қилинган бўлади.

Инструментлар ишлаб чиқаришни ташкил этиш тўғрисида чиқарган яхши қарорларимиз бор, лекин кўп ҳолларда бу ишни амалий ташкил этиш ўзибўларчиликка ташлаб қўйилган. Госплан, Халқ хўжалиги кенгашлари ўз ишларини қайта қуришлари, инструмент ишлаб чиқаришни доимий контроль остига олишлари керак. Мен металл қирқадиган ва бошқа материалларни ишлашда керак бўладиган инструментлар тўғрисида, ўлчов инструментлари тўғрисида гапираётирман. Шундай инструментлар бўлмаса, унумли ишлаб бўлмайди. Инструментларга мосламалар ишлаб чиқариш ғамини ҳам ейиш керак.

Пленумда сўзга чиққан баъзи ўртоқлар маҳкамловчи буюмлар масаласини тўғри кўтардилар. Колхозларнинг темирчилик устахоналарида тақа қоқишга керакли михларни ўзлари ясаётганликлари сингари аҳволни нормал аҳвол деб бўлмайди.

Халқ хўжалиги кенгашлари маҳкамловчи буюмлар — болтлар, гайкалар, заклёпкаларни жойларда ишлаб чиқариш ғамини ейишлари керак. Ҳар қандай маҳкамловчи материалларни ишлаб чиқарадиган, ихтисослашган завод қуриш, шундай материалларни ишлаб чиқаришни механизациялаштириш Халқ хўжалиги кенгашлари учун рентабелроқ бўлса керак. Бундай завод учун заказлар ҳамиша кўп бўлади ва иш билан тўла таъминланади. Маҳкамловчи материалларни унификация қилиш ҳам катта аҳамиятга эга. Москвада қурилаётган Америкa виставкасига яқинда борганимизда, павильон гумбази қандай қурилаётганлигини кўрдик. Улар бутун гумбазни турли ҳолатларда монтаж қилинадиган бир типдаги деталлардан ясамоқдалар. Улар бу деталларни бир-бирига турли тарзда улаб, гумбаз ҳосил қилмоқдалар. Деталларни бир-бирига маҳкамлаш жуда диққатга сазовордир. Улар деталларни бир-бирига клепка ёрдами билан ёпиштирмай, балки алюминийдан ясалган резьбали болтларни пневматик тарзда пресслаб қўйиш йўли билан ёпиштирмоқдалар. Алюминий алюминий билан маҳкамланганида, енгил ва мустаҳкам бўлиб маҳкамланади. Бундай тажрибани ўрганиш керак эди.

Бизнинг Халқ хўжалиги кенгашларимиз шу масаланинг ҳаммасини ишлаб чиқиб, ўз таклифларини Госпланга тақдим этишлари зарур. Бу катта ва муҳим ишдир. Партия ташкилотлари ҳам Халқ хўжалиги кенгашлари билан биргаликда бу ишга киришишлари лозим.

Консерватизмга қарши қескин курашайлик, техникани муттасил такомиллаштирайлик

Бизнинг партиявий ишимиз турмуш билан маҳкам боғланиб, конкрет равишда ва муайян мақсадни кўзлаб олиб борилганидагина, бу иш муваффақиятли бўлади. Бизнинг партиявий ишимиз олға борадиган йўлни ёритиб турган революцион марксизм-ленинизм назариясига асосланади. Лекин шу нарсани равшан тушуниб олиш кераккиб, ўртоқлар, давлат ҳокимияти ишчилар синфининг қўлида турган, партия коммунистик қурилишнинг ҳамма ишларига раҳбарлик қилиб турган ҳозирги вақтда одамларнинг онгига бу назарияни маҳкам сингдирмоқ, давлатимизни мустаҳкамламоқ учун моддий ишлаб чиқаришни бутун чоралар билан ривожлантириш керак. Шу сабабли, ишлаб чиқаришни ташкил этиш масаласи ҳозирги босқичдаги бутун идеология ишимизнинг катта қисмидир. **(Қарсаклар).**

Ўртоқлар, Маркс ўз назариясини яратаётган, Ленин бу назарияни ривожлантирган вақтда, ишчилар синфининг социалистик қурилиш соҳасида ҳали тажрибаси йўқ эди. Маркс даврида социалистик давлат йўқ эди. Ўша вақтда революционерлар революция қилмоқ ,ҳокимиятни қўлга олмоқ ва революцион назария асосида янги турмуш қуриш учун реал имкониятлар вужудга келтирмоқ учун ўзларини фақат назарияни ўрганишга ва оммани ташкил этишга бағишлашга мажбур бўлган эдилар. Мамлакатимизнинг ишчилар синфи марксизм-ленинизмга амал қилиб, Коммунистик партия бошчилигида социалистик революция қилди. Мамлакатимиз халқлари мана энди қариб 42 йилдирки, муваффақиятли равишда социализм қурмоқдалар. Биз биринчи сунъий йўлдошларни ва сунъий планетани вужудга келтириб, осмонгача кўтарилдик. Узилкесил ғалабага эришмоқ учун ишлаб чиқаришимизни бутун чоралар билан ривожлантиришимиз, социализм ва коммунизм қураётган кишиларга моддий неъматларни кўпроқ беришимиз лозим. **(Гулдурос қарсаклар).**

Назариётчиларимизнинг ролини пасайтириш ярамайди, лекин, ўртоқлар, бошқа кишиларимизни — бугунги коммунистик турмушни қураётган кишиларни ҳам камситиш асло ярамайди. Улар катта иш қилмоқдалар!

Шу ерда ўтирган бир ўртоқ менга бир хат ёзибди: ўртоқ Хрушчев, бу қандай гап, бу ерда сўзга чиқаётган кишиларнинг ҳаммаси нуқул саноат тўғрисида гапираяпти-ю, лекин ҳеч ким партиявий иш тўғрисида гапирмаётир, деб ёзибди. Азиз ўртоқ, агар сиз партия ишида ишлаётган заводда брак детал чиқарилаётган бўлса-ю, сиз бўлсангиз шундай бир шароитда мамлакатимизда коммунизм қуриш тўғрисида лекция ўқий берасизми... **(Залда жонланиш).** Агар сиз одамларни илмий асосда, тағин ҳам сифатлироқ меҳнат қилишга уюштириш билан шуғуллансангиз, бундан кўпроқ фойда чиқмасмикан? Мана шунинг ўзи ҳам партиявий иш-ку, партиявий иш мана шундай ташкил қилинган жойда ҳар бир киши ўз иши билан банд бўлади, ўз касбини яхши билади, яхши деталлар ясайди, яхши машиналар йиғади. Сиз бўлсангиз, коммунизм ғалаба қилганидан кейин орада юз йил ўтгач, инсоннинг тафаккури қандай бўлади, деган темада лекциялар ўқишни биринчи ўринга қўйиш керак, деб таклиф қилаётирсиз. Дуруст, бу ҳам ажойиб лекция бўлади, лекин менинг бу гапимни ўртоқ Хрушчев яхши лекцияларга қарши экан, деган маънода тушунманг, аммо, биз бунақа докладлар ва лекцияларни эллик ёки саксон йилдан кейин ўтказсак ҳам бўла беради. **(Кулги, қарсаклар).** Аммо, биз брак машиналар ва сифатсиз буюмлар чиқара берсак, бу билан узоққа боролмаймиз.

Ўртоқлар! Бу ерда кооперативлаштириш ҳақида кўпгина тўғри гаплар айтилди. Ҳозирги вақтда биздаги кооперативлашиш ишида ақлга тўғри келмайдиган жиҳатлар кўп деб ҳисоблайман, чунки бу кооперативлаштиришнинг ўзи ўша вақтдаги бошқарувнинг мавжуд формалари сабабли туғилган эди. Ўз қарамоғидаги заводлар Қора денгиз бўйидан тортиб Тинч океан ва Болтиқ денгизи бўйигача қадар чўзилган ерларга жойлашган бир шароитда, министр мана шу шароитга амал қилиб, заводларни бир-бирига кооперативлаштирган эди. Унинг бундан бошқа иложи ҳам йўқ эди, чунки бу министрликнинг заводлари мана шундай бир-биридан узоқ масофаларда жойлашган эди.

Эндиликда янги ташкилий шароит вужудга келди, бинобарин, кооперативлашишни ҳам бошқача қилиб қуриш керак. Саноатни бошқариш қайта ташкил қилинаётганида, материалларни ошиқча ташиб келтиришни ва оқилона тарзда уюштирилмаган кооперацияни йўқотиш ҳам назарда турган эди.

Менинг фикримча, халқ хўжалиги кенгаши доирасида ишлаб чиқаришни кооперативлаштириш энг оқилона кооперативлашиш бўлади. Дуруст, бунга эришиш ҳамиша ҳам мумкин бўла бермайди, чунки баъзан, мисол учун олганда, Москва билан Владивостокдаги корхоналарни ёки Москва билан Одессадаги корхоналарни бир-бирларига кооперативлаштириш мақсадга мувофиқ бўлади. Лекин мақсадга мувофиқ ишлаб чиқариш турлари бўйича шундай қилиш керак ва хомашё етказиб беришни назарда тутиб, ёки бошқа шу каби шароитларни назарда тутиб, шундай қилиш зарур.

Бинобарин, кооперативлашишни Халқ хўжалиги кенгаши доирасида ёки қўшни Халқ хўжалиги кенгашлари билан боғлаб ва фақат бир-биридан анча узоқ масофада бўлса ҳам кооперативлашишни талаб қиладиган ишлаб чиқаришни назарда тутиб ўтказишга ҳаракат қилиш керак, бир-биридан узоқ масофада жойлашган ишлаб чиқаришни бир-бири билан кооперативлаштириш мақсадга мувофиқ бўладиган бўлса, бундай кооперативлашишдан қўрқмаслик керак. Буни қувватлаш керак.

Марказий Комитетнинг шу Пленумида кўп ўртоқлар сўзга чиқди. Ҳар бир нутқни фикрларга бой бўлган бутун бир достон деса бўлади. Сўзга чиқишни истаб ёзилган ўртоқлар кўп бўлди, лекин ҳаммага сўз беришнинг имконияти йўқ. Агар ўртоқларнинг тайёрлаб қўйган нутқлари бўлса, улар бу нутқларини редакцион комиссияга топширишлари мумкин, бундай нутқлар стенограммага илова қилинади. Бу Пленумнинг стенография ҳисоботини нашр этиш керак, деб ўйлайман. Бу нашр партия ва хўжалик активларимиз учун фойдали бўлади.

Бироқ, агар биз бутун ишни бу ерда айтадиган гапларимизни айтиб, тарқалиб кетиш билан чеклаб қўядиган бўлсак, агар биз қабул қилинган қарорларнинг бажарилишини ташкилий жиҳатдан таъминламасак, бундан унчалик фойда чиқмайди. Биз Пленум қарорларини тушунтириш ва бажариш ишларини яхши ташкил этишимиз лозим.

Афтидан шундай қилиш кераккки, ҳар бир корхона, ҳар бир қурилиш Пленум қарорлари асосида ва ўз мулоҳазаларига асосланиб, ўзидаги ишлаб чиқаришни ва буюмлар чиқаришни танқидий кўз билан қараб кўриб чиқсин ва тағин ҳам прогрессивроқ йўлларни ўзига белгилаб олсин. Бу ишни заводдан бошлаб Халқ хўжалиги кенгашигача, Халқ хўжалиги кенгашларидан бошлаб республикагача ва республикадан бошлаб Иттифоққача ўтказиш керак. Эҳтимолки, Халқ хўжалиги кенгашларида фан ва технология масалалари билан, янги машиналарнинг конструкцияларини тузиш масалалари билан, илғор техникадан фойдаланиб, янги негизда ишлаб чиқариш масалалари билан кун сайин шуғулланувчи қандайдир бирор орган тузиш мақсадга мувофиқ бўлиб чиқар. Гарчи Халқ хўжалиги кенгашларимизнинг раислари малакали кишилар бўлса ҳам, лекин улар оператив иш билан жуда банд бўлиб қолган кишилардир. Шу сабабли, бундай органлар тузиш жуда фойдали бўлади.

Ҳозир, ўртоқлар, бизда жуда кўп муътабар кишилар бор, гарчи улар кексайиб қолганликлари сабабли бутун иш куни мобайнида унумли ишлай олмасалар ҳам, бироқ, улар серғайрат, серҳаракат ва тажрибакор кишилардир, улар ҳар куни бир неча соат ишласалар ҳам анча фойда етказишлари мумкин. Шу кишиларни мен юқорида айтиб ўтган органларга контролёрлар ёки кенгашчилар қилиб чақириб ишлатишни ўйлаб кўрсак бўлмасмикин? Мен аминманки, улар жуда фойдали иш қилган бўлур эдилар.

Қарор қабул қилиш билангина чекланиб қолмасдан, қарорларнинг ижро этилиши устидан назорат ҳам ўрнатиш керак, эҳтимолки, корхоналарда инженерларга, конструкторларга, ихтирочиларга ёрдамлашиш комиссиялари тузиш ҳам керак бўлиб қолур? Шундай тартиб ҳам ўрнатиш фойдали бўлур эдики, токи директор, партия комитети ва касаба союзлар қандай рационализаторлик таклифлари киритилганлиги, бу таклифларнинг қайсилари қабул қилинганлиги ва амалга оширилганлиги тўғрисида партия ташкилотлари олдида ва ишчилар олдида ҳисоб бериб турадиган бўлсинлар.

Капиталистлар техникани янада тараққий эттиришга ҳамма вақт ҳам манфаатдор бўла бермайдилар. Кўпинча улар патентларни сотиб олиб, бекитиб қўядилар, аммо улар бу патентларни ишлаб чиқаришни янгилаш учун сотиб олмайдилар, чунки ишлаб чиқаришни янгилаш капитални янгилашни талаб қилади. Капиталистларнинг ўз иқтисодий мулоҳазалари бор. Аммо, бизда техникани тараққий эттирмоқ учун бюрократизмдан бошқа бирор тўсиқ борми? Капиталистнинг ўз иқтисодий мулоҳазаси шундан иборатки, у ўз заводларидаги станокларни янгилаш керак бўлса ҳам, лекин монополист бўлгани учун станокларни янгилаш фойдали эмас, деб ҳисоблайди. Аммо, бизда баъзи бюрократлар қари-қирчанғи отга одатланиб қолганлар, яхши чопқир отга минишни истамайдилар, чунки бу от аравани опқочиб кетиб, бурилиш вақтида ағдариб юбормасин, деб қўрқадилар! Шу сабабли, бундай кишилар қари қирчанғи отнинг думига жон-жаҳдлари билан ёпишиб оладилар.

Бундай кишиларга янги отга минишлари, ёки қалбида ижодий ғайрат тўлиб тошган янги кишиларга ўз ўринларини топширишларига ким ёрдам бериши керак? Партия ташкилоти, касаба союз, меҳнаткашлар коллективи ёрдам бериши керак.

Саратовдаги зуборез станоклар заводининг директори ўртоқ Захаров бу ерда борми-йўқми, билолмадим. Бу завод конусли шестерняларнинг тишини қирқиб берадиган станоклар чиқармоқда, лекин бу станоклар эскириб қолган, иш унуми кам станоклардир. Ваҳоланки, 1955 йилдаёқ шундай станокларнинг янги автоматлаштирилган моделлари яратиб берилган эди, бу янги станокларнинг иш унуми ҳозир чиқарилаётган станокларникидан 50 процент ортиқ. Шундай бўлишига қарамай, эскирган станокларни чиқариш давом этиб келаётганлигининг сабаби нима? Бунинг сабаби шуки, эски станокларни чиқариш йўлга қўйиб олинган, сип-силлиқ бормоқда, аммо, янги станоклар чиқаришга ўтиладиган бўлса, тартибни ўзгартириш керак бўлади. Модомики, Саратов Халқ хўжалиги кенгаши завод ишлаб чиқариш планини ошириб бажарганлиги учун унинг ходимларига бир неча юз минг сўм, шу жумладан, завод директорига 21 минг сўм мукофот пули тўлаган экан, бу завод эски станоклар чиқариш тартибини ўзгартирармиди?

Кўриб турибсизки, ўртоқ Захаров эскириб қолган станокларни чиқараётганлиги учун уни ҳеч ким тартибга чақирмаган. Тартибга чақириш уёқда турсин, ҳатто, унга мукофот берганлар. Демак, бизда эскириб қолган станокларни чиқараётганларга қарши кураш олиб борилмаётган экан, баъзи жойларда, ҳатто, бунинг учун мукофотлар ҳам бермоқдалар.

Қани, Саратов Халқ хўжалиги кенгашининг раисига, сиз зуборез станоклар заводини ва унинг директорини нима учун мукофотладингиз, деб сўраб кўринг-чи? У бу саволга тузук жавоб беролмаса керак, деб ўйлайман. Ваҳоланки, завод директори материалларни бузиш билангина чекланиб қолмай, маънавий эскириб қолган станокларни ишлаб чиқаришга жорий қилаётганлиги ва бу билан коммунистик қурилишга қандайдир зарар етказаётганлиги учун ҳам унинг иш ҳақидан маълум процентни ушлаб қолиш керак эди. Бунақа директор фақат битта эмас-ку!

Ўтган йил саратовликлар ғалла ўрим-йиғимини яхши ўтказдилар, давлатга ғалла топшириш планини катта муваффақият билан бажардилар, лекин сизлар саноат билан тузук шуғулланмаган бўлсаларингиз керак. Сизлар қанча бузоғингиз борлигини ва қанча сут соғувчингиз борлигини биласиз-у, лекин Саратовда қандай машиналар ва қанақа қилиб ишлаб чиқарилаётганлигини яхши билмайсиз. Мен бу билан, ўртоқлар, сут соғувчиларнинг ролини камситмоқчи эмасман, мендан бу нарсани гумон қилмассизлар, деб ўйлайман. Лекин қишлоқ хўжалиги билан, чорвачиликни ривожлантириш билан банд бўлиб қолиб, сут эмиб ўтира берсангиз-у, мана шу сутни кўпайтирмоқ учун металл, кўмир, машина кераклигини билмасангиз, шу нарсаларсиз сутни соғиб олиш мумкин эмаслигини билмасангиз, бу яхши иш бўлмайди. Бу бир ёқламаликни, бу чипқонни даволаш керак. Илгари чипқонни даволаш учун халқнинг ўзи топган бир усул бор эди—кепакни қайнатиб, буғига чипқонни пиширтар эдилар. Бу усул ҳам шифо берар эди. **(Залда кулги).** Энди нима билан пиширтиш кераклигини — кепакними ёки бошқа нарсани қайнатиб пиширтиш кераклигини билмайман, лекин бизнинг шароитимизда ҳам бундай даво керакка ўхшайди.

Бу ҳақда ўзларингиз ўйлаб кўринг, ўртоқлар. Биз Марказий Комитетда бу масалани ҳал қилишни ўйлаб кўрамиз, уни бу ҳолда қолдириб бўлмайди.

Ўртоқлар, биз фан ва техника, рационализаторлар ва ихтирочилар янги машиналарни, асбобларни ва мосламаларни тез яратиб бераётган замонда яшамоқдамиз. Ҳозирги вақтда техника соҳасида қилинаётган ихтиролар кўпгина ишлаб чиқариш процессларининг ривожланишидан олдинда бормоқда. Биз ноилож бир аҳволда турибмиз, десак бўлади. Бир машина тайёрланиб, уни ишлаб чиқаришга жорий қилишга улгурмасларидоноқ, шу машинанинг ўрнига олимлар ва ихтирочилар тағин ҳам такомиллашган, аввалгисидан яхшироқ машинани яратиб қўядилар. Шунинг учун бўлса керак, баъзи бюрократлар ўзларича бундай деб ўйлайдилар: эски машиналар билан ишлай берсак, яхшироқ бўлмасмикин, шошилиб нима қиламиз, барибир ихтиро қилинаётган янги машиналар кетидан қувиб етолмаймиз. Лекин фақат бюрократларгина шундай фикр юритишлари мумкин. Техника ва илм соҳасидаги ихтиролар машина ва асбоблар яратиш йўлида қилаётган ишимиздан ҳамиша олдинда бориши жуда қонуниятли бир нарса-ку, ахир. Лекин бундан биз эскиликка ёпишиб олишимиз керак, деган маъно келиб чиқмайди! Йўқ, ҳозир биз фан ва техниканинг илдам ривожланиб бораётганлигига асосланиб, иш кўришимиз ва янги машиналарни, янги асбобларни, янги мосламаларни мумкин қадар тезроқ жорий қилмоқ учун ҳамма чораларни кўришимиз лозим.

Ўртоқлар! Агар биз коммунизм чоғида техникадан қандай фойдаланамиз, деган масала устида хаёл қиладиган бўлсак, шуни айтмоқ кераккки, ҳар бир ускунадан беш йилдан ортиқ самарали фойдаланилмаса керак. Шу муддатдан кейин у эскириб қола беради. Янги машиналар ва асбоблар яратишда ҳамиша олдинда бормоқ ва орқада қолмаслик учун, экспериментлар ўтказиладиган янги машиналарни тез жорий қилмоқ учун уларни ишга солиб, йўлга қўйиб берадиган жуда яхши база бўлиши керак. Фақат шундай шароитдагина биз, ҳақиқатан ҳам олға боришимиз ва юксак меҳнат унумдорлигини таъминлашимиз мумкин. Бунинг учун ҳам яна конструкторлик бюролари тўғрисида, лабораториялар тўғрисида, илмий муассасалар тўғрисида ўйлаш керак.

(Давоми учинчи бетда)

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ нутқининг давоми

(Боши иккинчи бетда)

Бу ерда СССР Фанлар академиясининг президенти ўртоқ Несмеянов сўзга чиқди. У, яхши нутқ сўзлади ва илмий муассасаларнинг ишларини яхшироқ таъминлаш кераклиги ҳақида тўғри гапларни айтди. Фанлар академиясининг ишини ҳам қайта қуриш пайти келганга ўхшайди. Ўртоқ Несмеяновни олиб қаранг, у ўзи яхши коммунист ва яхши олим. Лекин Фанлар академиясининг қарамоғида бениҳоя кўп турли ташкилотлар ва муассасалар борлиги назарда тутиладиган бўлса, бундай шароитда Фанлар академиясининг президенти шуларнинг ҳаммасига раҳбарлик қилишга қодир бўла оладими? Буқадар қудратли бўлиш мумкин эмас. Фанлар академиясининг баъзи илмий муассасаларида қийин аҳвол вужудга келди, деб ўйлайман. Айрим олимлар менинг фикримга қўшилмасликлари мумкин, лекин металлургия, кўмир саноати масалалари Фанлар академиясига топшириб қўйилганлигини оқилона иш эмас, деб ҳисоблайман. Ахир, илгари Фанлар академиясида бу тармоқлар бўлмаган эди-ку.

Ажойиб инженер ва йирик олим ўртоқ Бардин Кузнецк комбинатини қурган эди. Энди уни академияга ўтқизиб қўйишди. У ҳам Москвада тегишли институт қуриб берилишини тўғри талаб қила бошлади. Кўмир соҳасида йирик мутахассис бўлган академик Шевяковга нисбатан ҳам тахминан шундай қилинди. Мен ўртоқ Шевяковни яхши биламан. Мен Юзовкадаги рабфакда ўқиган вақтимда, у, студентларга лекция ўқир эди, бундан олдин у, Днепропетровскда ишлар эди, ҳозир бўлса, Москвада яшамоқда.

Хўш, ўртоқлар, фан Москвадагига қараганда Свердловскда, Сталинода ёки Днепропетровскда ёмон ривожланиши мумкинми? Бундай деб ўйлаш нотўғри. Қаердаки ҳаёт бўлса, шу ерда фан ҳам бор. Ҳаётни фандан ва фанни ҳаётдан ажратиб бўлмайди. Хўш, нима қилиш керак? Институтларни кўчириш йўлини тутиш мумкин. Лекин, ўртоқлар, институтларни кўчириш эски уйни бошқа жойга олиб бориб, ўрнатиш каби бир иш эканлигини, кўпинча бундай қилиш жуда қийин эканлигини ўзларингиз биласиз. Бундан ташқари тажриба шуни кўрсатиб турибдики, олимларни бошқа шаҳарга кўчириш ҳар хил проблемалар билан боғланган ишдир.

Яхшиси бошқача йўл билан бориш керак. Заводлар, фабрикалар ҳузурида лабораториялар очайлик, Халқ хўжалиги кенгашлари ҳузурида илмий институтлар ва бошқа илмий марказлар ташкил этайлик, бу ишларга тажрибали, машҳур олимлар билан бир қаторда, ёшлардан кўпроқ кўтариб қўяйлик. Бу масалаларни, ўртоқлар, обдон ўйлаб кўриб, ўз таклифларингизни киритингиз. Бу йўл тўғри йўл бўлади, деб ўйлайман. **(Қарсаклар).**

Академик Лаврентьев ажойиб ишлар қилмоқда. У, бошқа олимлар билан бирга Новосибирскка кўчиб кетди. Ҳозир Новосибирскда янги илмий марказ вужудга келтирилмоқда. Мен академик Лаврентьевни кўп йиллардан бери биламан. У яхши олим.

Фанни олға силжитишга, ўз меҳнати билан ишлаб чиқаришга ёрдам кўрсатишга лаёқатли бўлган кишиларни танлаб олиб, илмий марказларга юбориш тўғрисида ғамхўрлик қилиш керак. Кўпинча бунга эътибор берилмаётир. Маълумки, масалан, Новосибирскда генетика ва цитология институти қурилмоқда. Мичурин назариясига қарши бўлган биолог Дубинин шу институтга директор қилиб тайинланибди. Бу олимнинг қилган ишлари фанга ва практикага жуда кам фойда етказган. Дубининнинг номини чиқарган бирор нарса бўлса, бу — унинг академик Лисенконинг назарий қоидаларига ва амалий тавсияларига қарши ёзган мақолалари ва сўзлаган нутқларидан бошқа нарса эмас.

Бу олимларнинг ишларида тутилган йўлнинг қайсиси тўғри эканлигини айтиб бермоқчи эмасман. Маълумки, буни практика, турмушнинг ўзи айтиб беради. Практика эса, Мичурин биология мактабини ва унинг ишларини давом эттирувчи академик Лисенконинг ишларини ёқловчи далилларни бермоқда. Масалан, Ленин мукофотларини олиб кўринг. Селекция учун Ленин мукофотларини кимлар олди: биологиядаги материалистик оқим тарафдори бўлган Тимирязев мактабининг, Мичурин мактабининг, Лисенко мактабининг олимлари олди. Лисенконинг мичуринча қарашларига қарши курашнинг асосий ташкилотчиларидан бўлган биолог Дубининнинг кўзга кўринган ишлари борми? Модомики, у, Москвада ишлаганида, тузук фойда етказмаган экан, унинг Новосибирскда ёки Владивостокда ишлаб, бирор фойда етказиши маҳол гап.

Совет олимларининг халқ олдида қилган катта хизматлари бор. Турмуш фан олдига янги вазифалар қўймоқда. Шу сабабли, бундан буён ҳам фанни ривожлантиришга, фаннинг турмуш билан боғланишини мустаҳкамлашга кўпроқ эътибор бериш лозим. Биз СССР Фанлар академиясидан, унинг президиумидан академиянинг, академия бўлимлари, филиаллари ва институтларининг фаолиятини янада яхшилаш тўғрисида таклифлар ишлаб чиқишларини илтимос қиламиз.

Исрофгарчиликка, бўшангликка қарши зўр бериб курашайлик, маҳсулотнинг юқори сифатли бўлишига эришайлик

Ўртоқлар! Маҳсулот сифатини ошириш масаласи алоҳида эътибор беришга арзийдиган масаладир. Баъзи машиналаримизнинг сифати тўғрисида ёзилган бир хатни ўқиб бермоқчиман. Бу хатни партия Марказий Комитетига инженер Антиликаторов юборибди. Хатда бундай дейилади:

«Сизларга шуни маълум қиламанки, маккажўхори экинларини парвариш қилишни комплекс механизациялаш учун юборилган машиналар комплектида қуйидаги нуқсонлар топилди:

Кировограддаги «Красная звезда» заводи чиқарган осма сеялканинг камчиликлари. Сеялка рамасининг асосий оғирлик тушадиган чап учи шунчалик эгилган (буралиб кетган) ки, чапки секция вертикал текислик бўйича қийшайиб букилган. Олд тугун илгич орқа тугун илгичдан 10 сантиметр пасайиб кетган. (Орасига қистирма қўйдим). Синхронизация қилувчи автоматларнинг оралиқлари созланмаган. (Эговлаб тўғриладим). Кривошип қулоқлари билан синхронлаштирувчи автоматларнинг роликлари турлича узунликда бўлиб, экувчи аппаратларни бир хил вақтда ишга туширмасди. (3-5 миллиметр эговлаб баравар қилдим). Клапанларнинг тортқилари резьбали узун учга эга бўлганлигидан тегишинча созлашга имкон бермайди. (Клапанларнинг бешта тортқисини 1,5 сантиметрдан қисқартирдим ва резьба чиқардим). Клапанларнинг 4 та пружинаси йўқ эди. (Янгиларини қўйдим). Бир сўқачадаги клапанларнинг жилди эзилган бўлиб, битта шплиндга қўйилган эди. (Тўғрилаб қўйдим). Аппаратларнинг шестернялари белгисига қараб қўйилмаган. (Техника қоидаларига кўра ўрнатдим). Перекидной клапанларнинг очилиб ёпилиши бир вақтга тўғри келмас эди. (Клапанларни эгиб, муштчали ўйиғини эговладим). Экувчи аппаратлардаги дон ташлагич тишлар ўқ шарнирларида ёнига ортиқча лиқиллайди. (Созладим ва ўқларни эгдим). Режа симини ўзи бўшатадиган қозиқларнинг храповой ғилдираклари тишлари қўпол қўйилган; храповой собачканинг тиши ёмон чиқарилган: храповой ғилдиракларнинг ён деворлари таяниш шчекасига тегиб уни тимдалар эди; тормоз барабанининг ўқи квадрат қилиб фрезерланадиган жойи ўрнида қуйма бўртикка эга эди. (Режа симини ўзи бўшатадиган қозиқларнинг барча деталларини эговлаб созладим).

Минск трактор заводи чиқарган «МТЗ-5 Л» тракторининг камчиликлари:

Трансмиссия редукторини тез юргизадиган узатмага қўшиб бўлмасди. (Узатмалар қутиси қопқоғини очиб блокловчи механизм фиксаторини едирилмайдиган қилишга мажбур бўлдим).

Ёнилғи насосига қадар акселаратор тортқиси катта (ортиқча) оборотларга созланган. (Тегишли оборотларга мослаб созладим). Радиатор жалюзисининг тортқиси эгилиб кетган. (Тўғриладим). Сув насоси салънигининг гайкаси резьбанинг атиги 3 та чизиғигагина бураб қўйилган бўлиб, у ердан сув томчиларди. (Гайкани резьбанинг охирига қадар бураб киргиздим).

Ҳамма машиналар олдинма-кетин келиб комплекти бузилган эди.

Трактор ва сеялка эндиликда тўла созланди, обкатка қилинди ва ишга туширилди.

1959 йил, 22 май.

Инженер-механик
АНТИЛИКАТОРОВ».

Мана шундай хабарлар келаяпти, ўртоқлар! Буни қандай ҳодиса деса бўлади? Қани айтинг-чи, украиналик ўртоқлар, буни техникадаги қолоқлик деб бўладими?

Йўқ, бу — ландавурлик, масъулиятсизлик, иш манфаатларини бутунлай унутиб қўйишдир.

Сизлардан кечирим сўраб, шуни айтишим керакки, баъзи ўртоқлар, Хрушчев ҳаддан ташқари қаттиқ, қўпол гапиради, деб ўйлашлари мумкин. Йўқ, бу қўполлик эмас! Бу талабчанликдир, чунки бунақа ёмон иш аслини олганда, давлатимизнинг обрўсини тўкади.

Ўртоқлар! Менингча, машиналар бут қилиб етказиб бериладиган бўлиши, юқори сифатли бўлиши учун машиналар ишлаб чиқарилиши устидан қаттиқ контроль қўйишимиз керак. Ҳар бир машинанинг паспорти бўлиши, унинг деталларини кимлар ишлаб чиқарганлиги, кимлар текширганлиги, машинани жўнатиш паспортига ким қўл қўйганлиги маълум бўлиб турсин. Кимки, бут бўлмаган ёки чала ишланган, ёки брак қилинган маҳсулот чиқарадиган бўлса, уни жуда қаттиқ жазолаш керак, қасддан брак қилувчиларни эса суд қилиш керак.

«Красная звезда» заводи, эҳтимол мукофот ҳам олгандир? Биз «Красная звезда»ни мақтаган эдик. Бу гаплар фақат «Красная звезда»гагина тааллуқли гаплар эмас. Брак маҳсулот чиқарувчиларга қарши кураш очиш керак. Бизга юқори сифатли машиналар, юқори даражали маҳсулот керак. Ахир, биз ўзимизга ишлаётирмиз-ку. Маҳсулотни чет элларга, ҳатто, капиталистлар учун етказиб бераётганимизда ҳам, ёмон нарсаларни юбориш ярамайди, чунки заказчи бизга рекламация юборади, унга янги деталлар юборишга, бунинг учун қўшимча харажатлар қилишга тўғри келади. Ўртоқлар зарур чораларнинг ҳаммасини кўриб, маҳсулот сифатини тартибга солишлари лозим. Қонунлар билан ҳисоблашмаётган кишиларга қарши қатъий чоралар кўриш керак, деб ўйлайман.

Ускуналарни янгилашга кўпроқ эътибор бериш керак. Мен СССР Халқ хўжалиги ютуқлари виставкасида бўлдим, бу виставкада машиналар ва механизмларнинг энг яхши намуналари, энг яхши экспонатлар тўпланган. Техникани тараққий эттириш масалалари Марказий Комитет Пленумида муҳокама қилинаётганлиги муносабати билан шу виставкада махсус павильон ташкил қилиб, унга ҳали ҳам бизнинг баъзи корхоналаримизда ишланаётган ва эскириб қолган ускуналарнинг намуналари қўйилди. Бу намуналарни кўрганингизда, ўртоқлар, қутингиз учиб, юрагингиз ёрилиб кетади. Аммо, виставкада кўрсатиб қўйилган шу ёмон, алмисоқдан қолган станоклар ва механизмлар бизнинг заводларимизда ясалган, бу заводларда коммунистлар ҳам ишлайди. Шу заводларнинг партия ташкилотлари талай-талай яхши резолюциялар қабул қилган бўлсалар керак, бу резолюциялар кишини қувонтиради-ю, лекин ишлаб чиқаришдаги ишни кўрганингизда юрагингиз ачишади.

Агар биз мана шу тахлитда ишлай берадиган бўлсак, беҳуда жуда кўп тер тўкишга тўғри келади, аммо, ишимизни қайта қуриб шу машиналарни алмаштириб олсак, бизнинг олдимизда нақадар катта имкониятлар очилади! Баъзи машиналар шуқадар эскириб қолганки, уларни ҳозирги машиналарнинг катта бувиси деса бўлади. Машиналарни янгилашнинг қандайдир системасини ўйлаб топиш керакка ўхшайди. Ҳозирча бизда бундай система йўқ.

Янги тузилган Автоматлаштириш ва машинасозлик Давлат комитети бу проблема билан алоҳида шуғулланиши лозим. Лекин ёлғиз отнинг чанги чиқмайди, чанги чиқса ҳам донғи чиқмайди, деган гап бор. Заводдан Халқ хўжалиги кенгашигача, Госплан ва Министрлар Советигача ҳамма нарсаларни ўз ичига оладиган жуда мунтазам система бўлиши керак.

Ўртоқлар! Ҳозир бутун масала шундаки, олға бораётган ҳаракатимизда қадамларимизни жадаллаштиришимиз лозим, чунки бу жадал қадамлар бизни коммунизмга олиб боради. Семён Михайлович Будённий буни яхши билади: кавалерияда — походга отланиш пайти келганда, отларни тақалаш керак, акс ҳолда, отлар тойиб кета беради, деган гап бор. Биз отларни яхши тақалаб олишимиз керак, чунки янги ускуналар бамисоли бизнинг отимиздир. Олимлар, ихтирочилар, рационализаторлар, ишчиларнинг ақлини ишга солиб, эскириб қолган ускуналарни янгилари билан тезроқ алмаштириш керак. Биз бу ишнинг кетидан қолмаймиз, энди Пленумдан сўнг бу ишга тағин ҳам конкретроқ киришамиз. Эҳтимолки, Халқ хўжалиги кенгашлари бўйича кенгашлар ўтказиш лозим бўлиб қолса керак, Халқ хўжалиги кенгашларидаги бу кенгашларга Марказий Комитет Президиумининг аъзолари бориб қатнашадилар. Кўтарилган масалаларга эътиборни қаратиш керак, ана шунда биз жуда кўп иш қилишга муваффақ бўламиз. Биз Космосга ракета учириб юбордик, наҳотки машинасозликдаги камчиликларни тез йўқотолмаймиз.

Бу гаплар қурилишга ҳам тааллуқлидир. Ўртоқ Кучеренко бу ерда сўзга чиқиб, граждан қурилиши тўғрисида жуда кўп яхши гапларни айтиб берди. Саноат қурилишида ҳали ҳам жиддий нуқсонлар бор. Саноат корхоналарининг лойиҳаларини тузаётган кишиларни ва бинокорларни қаттиқ уялтиришга тўғри келади, чунки уларнинг айби билан бизда заводларнинг типлари шуқадар кўпайиб кетганки, буни кўриб ҳайрон бўласан ,киши. Иморатларнинг типлари ҳам шундай. Лойиҳалар жуда кўп, лекин сиз шу лойиҳаларга синчиклаб қарасангиз, кўпинча бир лойиҳа иккинчи лойиҳадан панжара гулчинларининг оз-кўплиги билан фарқ қилади. Хўш, одамга нима керак: одам яшайдиган уйнинг хоналари қулай бўлсин, ошхонаси, бошқа бинолари яхши жойлаштирилган бўлсин. Ҳар бир киши иморат лойиҳасининг фазилатларига ана шу нуқтаи назардан қараб баҳо беради.

Қандиллар тўғрисида. Шундай бўлиб қолганки, қандилларни чиройли, уйга ҳусн бўлиш учун эмас, балки оғирроқ бўлсин деб чиқариб келдилар. Завод чиқараётган қандил қанчалик оғир бўлса, завод шу қандил учун шуқадар кўп пул олади, чунки завод маҳсулотига маҳсулот оғирлигининг ҳар бир тоннасига ҳисоблаб баҳо қўйилади. **(Залда кулги).** Шунинг учун ҳам заводлар бир неча пудли қандилларни ишлаб чиқармоқдалар, планни бажармоқдалар, аммо, бу планнинг кимга кераги бор, у кимни ёритади? Завод планни қанчалик ошириб бажарса, мисни шунчалик кўп сарфлайди, ваҳоланки, маҳсулотнинг ҳамма жойига ҳам мис керак бўла бермайди, бунинг ўрнига қора металл ва ёғоч ишлатса ҳам бўлади.

Овоз. Пластмасса ишлатса ҳам бўлади.

Н. С. Хрушчев. Мен бу ерда қора металл тўғрисидагина гапираётирман. Қора металлдан чиройлик нарсалар ясаш мумкин. Шундай нарсалар ясаш мумкинки, уни кўрган одамларнинг кўзи қувонади.

Мебель тўғрисида. Кўп истеъмолчилар бизнинг совет фабрикаларимизда ясалган мебелни сотиб олишни истамайдилар, бунинг ўрнига чет мамлакатларда ясаган мебелни қидирадилар. Нега? Чунки бу мебель анча қулайроқдир. Бизда мебель фабрикаларининг плани сўм билан ҳисоблаб тузилади. Шу сабабли, битта катта кресло ясаш фабрика учун қулайроқ бўлади, чунки бу катта кресло оғирроқ бўлади, бинобарин, нархи ҳам қиммат бўлади. Мебелчилар креслога бўлар-бўлмас нарсани ёпиштира берадилар, мана шуларнинг ҳаммаси пул талаб қилади! План номига бажарила беради, аммо, бунақа креслонинг кимга кераги бор? Агар оддий стуллар ясаладиган бўлса, планни бажариш учун бунақа стуллардан жуда кўп ишлаб чиқаришга тўғри келади. Шунинг учун ҳам фабрикада кресло ясаш керакми, ёки стуллар ясаш керакми, деб ўйлайдилар. Оқибат натижада кресло ютиб чиқади, чунки креслонинг ишлаб чиқаришга фойдаси катта. Буни ҳамма тушунади, ҳамма бу тўғрида кўп гапиради-ю, барибир кресло енгиб чиқа беради.

Бизда машинасозликнинг кўпгина буюмлари вазнига қараб планлаштирилади. Шунинг учун ҳам керагига қараганда, икки баравар оғир машиналар чиқарилмоқда, бу ҳам, яъни буюм вазнининг ортиқча бўлиши планни бажаришни енгиллаштиради.

Шундай янги шартларни белгилаб қўйиш керакки, бу шартлар одамларни ишлаб чиқаришни яхшироқ ташкил этишга, энг яхши, ихчам намуналар ва моделларга интилишга рағбатлантирадиган бўлсин, ундайдиган бўлсин.

Яна қурилиш масалаларига ўтаман. Менга бундай деб справка беришди: маъмурий хўжалик мақсадлари учун керакли иншоотларнинг 300 та типовой лойиҳалари бор экан. Хўш, бу лойиҳаларнинг бир-биридан қандай фарқи бор? Баъзи лойиҳаларда деразалар ярим доира шаклида бўлиши, баъзиларида эса, тўғри бурчакли бўлиши керак, деб кўрсатилади. Кўп лойиҳаларнинг бир-биридан фарқи фақат мана шу! Зотан яна нималарни ўйлаб чиқариш мумкин? Бу хилдаги типовой лойиҳалар кимга ёқади? Хўжаликни оқилона бошқармоқ учун бизда ҳокимият бор, аммо, кўпинча бу ҳокимиятдан фойдалана олмаймиз. Лекин, ўртоқлар, биз ўз иродамизни ишга солиб, ҳаддан ташқари донолик қилмоқчи бўлган ишбузармандларнинг пайини қирқишимиз керак. Партия Марказий Комитетлари, область ва ўлка комитетлари, Министрлар Советлари, ўлка ва область ижроия комитетлари қурилиш ишларига ишни кўзини билиб раҳбарлик қилишлари лозим.

Бизда уй-жой биноларини жуда тез қурмоқдалар, поток усулида қуриб битказмоқдалар, деса бўлади. Бир-бир ярим йилдан кейин уй-жой биноларини ҳам автомашиналарни йиғиб ясагандек, деталлардан йиғиб қурадиган бўлиб қоламиз, деб ўйлайман. Иморатсозлик деталларини ишлаб чиқаришнинг кассет усули ва инженер Козлов ишлаб чиққан вибропрокат муваффақиятли катта ишдир. Вибропрокатдан саноат биноларини қуришда томларни ёпиш учун ҳам, шунунгдек девор блоклари учун ҳам фойдаланиш мумкин. Вибропрокатни кенг жорий қилиш керак.

Ўртоқлар, мен яна бир масалага сизларнинг эътиборингизни тортмоқчиман. Биз бир неча юз миллион сўм сарфлаб, кимё ускуналари ва бошқа ускуналар сотиб олдик. Модомики, биз шу машиналарни сотиб олган эканмиз, шу машиналар учун олтин тўлаётган эканмиз, модомики, биз ускуналарни сотиб олаётган эканмиз, ўртоқлар, биз ўзимиз ишлаб чиқармаётган ёки ўзимизда ишлаб чиқарилаётган бўлса ҳам, намуналари эскириб қолган ускуналарга қараганда, янгироқ ускуналарни сотиб олаётган эканмиз, шундай қилиш керакки, ускуна сотиб олиниши билан, уни ёткизиб қўйма, дарров ишга солиш керак. Лекин баъзан бу ускуналарни нима қилишади, денг? Кимё саноати учун бир неча юз миллион сўм сарфлаб, ускуналар сотиб олинди. Кейинги уч йил ичида чет мамлакатлардан бир неча минг ҳар хил машиналар ва асбоблар сотиб олинди.

Новокуйбишевскдаги нефтни қайта ишлаш заводида Сталиногорск заводини хомашё билан таъминлаши лозим бўлган установкани чет эллардан сотиб олинган ускуналардан қуриш кўзда тутилган эди. Бу ускуналар батамом олиниб бўлди, аммо, шу ускуналар ўрнатиладиган бино қурилмаётир. Шу сабабдан, Сталиногорск заводидаги цех ишга тушмай қолиши мумкин. Днепропетровск шина заводи учун чет мамлакатлардан сотиб олинган ускуналар ўтган йил ноябрь ойидан бери бекор ётибди. Бу ускуналар занглай бошлади, бироқ, Кимё комитети техника ҳужжатларини ишлаб чиқишни шу вақтгача тамомлагани йўқ. Техника ҳужжатларининг нима кераги бор эканлигига тушуниб бўлмайди. Бу заводни ўзининг бутун технологияси билан бирга сотиб олганмиз-ку.

Архангельск Халқ хўжалиги кенгашида 1955-1956 йилларда Котлас целлюлоза-қоғоз комбинати учун Швеция ва Финляндиядан сотиб олинган ускуналар — картон ясаб берадиган машиналар келган эди. Бу машиналарни 1961 йилнинг IV кварталидагина ишга тушириш мўлжалланмоқда! Бундай фактлар, ўртоқлар, оз эмас. Бу — қимматли ускунага жиноятқорона қарашнинг ўзгинасидир. Бунинг учун Ташқи савдо министрлиги ҳам, Госплан ҳам, Халқ хўжалиги кенгашлари ҳам айбдор. Модомики, биз чет мамлакатлардан ускуналарни сотиб олган эканмиз, бу ускуналарга керакли бинони қуриш тайёргарлигини дарров кўриш керак, тайёргарликкина кўриб қолмасдан, бинони битказиб қўйинг-да, ускуналар келиб тушиши биланоқ, дарров монтаж қилишга киришинг. Биз буни таъминлай оламизми? Албатта, таъминлай оламиз.

Йўқ, бундай қилишмайди. Ускуна сотиб олинганидан кейин, кутиб ўтира беришади. Шу ускуна олиб келингандан кейингина уни нима қилиш керак, деб ўйлашга киришадилар. Такрор айтаманки, бу — ишга жиноятқорона қарашнинг ўзгинасидир.

Тўқимачилик саноати ҳақида бир неча мулоҳазани айтиб ўтмоқчиман. Марказий Комитет ва Министрлар Совети тайёрлаган таклифлар ўртоқ Косигин докладида айтиб берилди. Бир вақтлар биз маблағларнинг деярлик ҳаммасини оғир саноатни ривожлантиришга сарфлар эдик. Шундай қилиш мутлақо тўғри эди. Ҳозир ҳам оғир саноат енгил саноатга қараганда илдам ривожлантирилиши лозим, планда ҳам бу нарса кўзда тутилган. Ҳозир биз оғир саноатга зарар етказмай, енгил саноатни ривожлантиришимиз мумкин, истеъмол буюмлари ишлаб чиқарадиган саноатни ривожлантиришимиз мумкин. Кимё саноатини тағин ҳам тезроқ ривожлантириш керак. Эҳтимолки, кимё ускуналари ишлаб чиқараётган, кимёни ривожлантириш устида иш олиб бораётган корхоналарда, муассасаларда ва Халқ хўжалиги кенгашларида ёрдам комиссиялари тузиш керакдир.

Янги иш ўзига алоҳида эътибор берилишини талаб қилади. Ускуналар ўз вақтида тайёрланишини, юқори сифатли бўлишини, заказлар муайян муддатларда бажарилишини кузатиб турадиган одамларни белгилаб қўйиш керак. Агар Халқ хўжалиги кенгашлари шартномаларда кўрсатилган муддатларга риоя қилмасалар, у ҳолда мўлжаллаб қўйилган объектларни ишга туширолмаймиз. Бир Халқ хўжалиги кенгаши детални етказиб бермаса, иккинчи Халқ хўжалиги кенгаши шу деталларсиз машинани йиғиб ишга туширолмайди. Пухта уюшқоқлик билан ишлаш, масъулиятли бўлиш — яхши ишлашнинг қонунларидир. Марказий Комитетда бир группа кишиларни ажратиб қўйиб, кимёни жадал ривожлантириш тўғрисидаги қарорларнинг бажарилишини доим кузатиб боришни шу кишиларга топшириш керак.

Мамлакатимиз кўпгина кимёвий маҳсулотлар олмоқда. Бу маҳсулотларни қайта ишлаш, улардан газламалар ва бошқа нарсалар ясаш керак. Шу мақсадлар учун тўқимачилик ускуналари сотиб олинса арзийди. Ҳозир биз машиналарнинг янги нусхаларини чет мамлакатлардан сотиб олмоқдамиз, лекин ўзимизнинг ихтирочиларимиз ясаб берган машиналарни тезроқ ишлаб чиқаришга жорий қилиш керак. Янги нусхаларнинг ҳаммасидан фойдаланиш керак. Чехословакияда, Германия Демократик Республикасида кимё соҳасида кўп ишлар қилинган, уларнинг тажрибаларидан фойдалансак арзийди.

Замонавий фабрикалар қуриш керак, эски фабрикалардаги ускуналарни эса, алмаштириш керак. Ўртоқ Косигин бизда вентиляция ўрнатилиб, ҳавонинг ҳароратини бир меёрда сақлаб турадиган, яхши сунъий ёруғ берувчи чироқлар ўрнатилган, тежамли қилиб қурилган фабрика борлигини айтиб ўтди. Бу фабрика эски лойиҳалар асосида қураётган фабрикаларимизга қараганда, арзонга тушибди. Москвада ҳам шундай фабрикани тезроқ қуриб битказмоқчимиз, токи халқ хўжалиги кенгашлари бу фабрикадан ўзларига ўрнак оладиган бўлсинлар. Чет мамлакатларда фабрика биноларини қуришда эски конструкциялардан воз кечдилар ва шунинг учун ҳам маблағ сарфлашда ҳам, объектларни ишга тушириш муддатларини қисқартиришда ҳам бир талай фойда кўрмоқдалар.

Капитал маблағларни концентрациялашнинг аҳамияти тўғрисида неча марталаб гапириб ўтдим. Маблағларни кўп объектларга сочиб юбориш бизда ҳали ҳам давом қилмоқда, янги корхоналарни тезроқ ишга тушириб, улардан тезроқ маҳсулот олиш тўғрисида етарли равишда ғамхўрлик қилинмаётир. Қурилаётган объектларнинг ўз вақтида ишга туширилишини таъминлайдиган чораларни кўриш зарур. Қурилиш муддатларини саккиз-ўн йилга чўзиб юбориш ярамайди.

Ҳатто, баъзи бир қурилишни бирмунча кейинга қолдириш яхшироқдир, чунки кўп объектларни қура бошлашимиз асло шу объектлардан кўп маҳсулот олишимизни билдирмайди, буни исботлашнинг ҳожати йўқ. Бизда кўпинча қурилиш чўзилиб кетади ,шунинг учун ҳам шу объектларнинг маҳсулот бериш муддати чўзилиб кетади. Бу оқилона иш эмас. Капиталистлар бу тахлитда ишлай олмайдилар, чунки дарров синадилар, биз бўлсак, бир заводни баъзан 10-15 йил қурамиз ва жуда унумсиз ишлаётган аппаратни сақлаш учун пул сарф қила берамиз. Бу — бемаъниликдир.

Бунда маҳаллийчиликнинг таъсири кўриниб турибди, чунки ҳар бир ташкилот қурилиш бошлашга интилади: сал бошлаб қўйсак бас, келаси йили пулни кўпроқ ундириб беришади, деб ўйлайди. Биляпсизми биз кимнинг пулини юлиб олаётирмиз? Бунақа бошлиқларнинг қулоғидан тортиб ҳаммага кўрсатиб қўйиш керак, чунки бунақа бошлиқлар уерда бир бинони бошлаб, бу ерда бир бинони бошлаб қўядилар-у, аммо, бундан мамлакатга ҳеч қандай фойда йўқ. Бунақа ҳодисаларга нисбатан қаттиққўллик бўлиш керак, чунки бундай ҳодисалар бизнинг хўжалигимизга зарар етказмоқда.

Баъзи объектларни кейин икки йилда битказиб олмоқ учун, уларнинг қурилишини 3—5 йил тўхтатиб туриш мақсадга мувофиқроқдир. Шуни унутмаслик керакки, қурилишни бошлаганимизда, унинг қачон тугалланишини, шу қурилишнинг жуда яқин ва конкрет муддатларда қуриб битказилишини кўзда тутишимиз лозим. Агар биз қурилишни тезроқ битказиш учун зарур нарсаларнинг ҳаммасини тайёрлаб қўймай, қурилишга пул бера бошлайдиган бўлсак, бундай қурилишни бошламаган яхшироқ.

Бу ерда ўртоқ Димшиц сўзга чиқиб, Ҳиндистондаги Бхилаи металлургия заводини қуриш тажрибаларини гапириб берди. Бизнинг лойиҳачиларимиз бу металлургия заводининг лойиҳасини бир ярим-икки йил ичида тузиб бўлдилар, сўнгра, бизнинг мутахассисларимиз ҳиндлар билан яқин ҳамкорликда ишлаб, заводни қисқа муддат ичида қуриб битказдилар. Бизнинг бинокорларимиз Украинада катта-катта домна печларини олти ой ичида қуриб битказмоқдалар. Мартен печлари ва бошқа катта объектлар ҳам бундан кўра қисқароқ муддатларда қуриб битказилди. Бизнинг бинокорларимиз энг муҳим ишлаб чиқариш объектларини тез ва жуда яхши қура олишларини кўрсатувчи кўпгина яхши мисолларни келтириш мумкин.

Ҳамма нарса пухта ўйланиб, тайёрланиб, тахт қилиб қўйилган бўлса, ишчилар жуда унумли ишлайдилар, бинокорлар коллективи анча иноқлик, уюшқоқлик билан ишлаб, қурилишни тез суръатлар билан битказади. Биз ишни мана шу тахлитда ташкил қилишимиз керак.

Энди мен рангли металларни тежаш тўғрисида гапирмоқчиман. Биз бу масалага эътиборни сусайтириб қўйдик, ваҳоланки, давлат, масалан, халқ хўжалигининг эҳтиёжлари учун жуда зарур бўлган мис сотиб олиш учун бир талай олтин тўламоқда. Лекин кўпинча бу мисдан ҳар хил бемаъни нарсалар ясамоқдалар, Госплан эса, уларни ишлаб чиқаришни планлаштирмоқда. Ваҳоланки, ҳозир мисдан ишлаб чиқарилаётган нарсаларнинг кўпини пластмассадан, алюминийдан ва камроқ дефицит бўлган бошқа материаллардан ясаш мумкин. Дефицит материал бўлган рангли металларни ишлатишни чеклаб қўйиш, бунинг устидан қаттиқроқ назорат ўрнатиш керак. Ишлаб чиқарилаётган маҳсулотни ясаш учун зарар етказмаган ҳолда рангли металл ўрнига бошқа материаллар ишлатиш мумкин бўлган жойларда дефицит рангли металларнинг сарфланишига йўл қўймайдиган жонкуяр назоратчилар бўлиш — партия ташкилотларининг вазифасидир.

Қабул қилинган қарорларнинг бажарилиши устидан жамоат назоратини бутун чоралар билан кучайтирайлик

Ўртоқлар! Ишлаб чиқаришни комплекс механизациялаш ва автоматлаш масаласи марказий масаладир, бу масала Пленумимизда асосий масала бўлиб турипти. Бу масалани ҳар бир корхона ёки ҳар бир қурилишда меҳнат тўғри ташкил этилган тақдирдагина яхши ҳал этиш мумкин. Ишлаб чиқаришни механизациялаш ва автоматлаштириш учун ишчиларнинг меҳнатини юксак даражада уюштириш талаб этилади. Аммо бир қанча корхоналарда меҳнатни ташкил этишда ғоят жиддий камчиликлар бор.

Ишчиларни шу тариқа тарбияламоқ керакки, кишилар ўз бурчларини жуда яхши англаб ишласинлар, меҳнатлари жуда унумли бўлсин, кишилар ўз иш кунларидан баракали фойдаланишга интилсинлар. Ишлашга ажратилган соатларда унумли меҳнат қилинсин. Ишлаб чиқаришда виждонсиз ходимларга нисбатан ҳеч тоқат қилиб бўлмайдиган муҳит ҳукм суриши лозим. Бирор ишчи ишламай лақиллаб юрса, унга: сен ҳалол меҳнат қилаётган ўз қўшнинг — ишчи ҳисобига яшамоқдасан, деб ошкора айтиш касбдошларининг бурчидир.

Корхоналаримизда исрофгарчиликка, бўшангликка, интизомсизликка қарши, прогулчилар ва дангасаларга қарши қатъий кураш олиб бориш зарур.

Ишлаб чиқаришни комплекс механизациялаш ва автоматлаштириш меҳнатни юксак даражада ташкил этишни кўзда тутади. Ҳар бир меҳнаткаш иш нормаларини бажариш, маҳсулот сифатини яхшилаш, таннархини камайтириш учун юксак жавобгарликни ҳис этмоғи керак. Хўжалик бошдан охиригача рационал олиб борилган тақдирда, фаннинг тараққиёти, конструктив фикр янги, серунум агрегатлар, станокларнинг вужудга келтирилишини, поток линияларнинг кенг жорий қилинишини, кўпгина ишлаб чиқариш процессларини автоматлаштиришни таъминлаган чоқда ҳам киши биринчи ўринда туради, уюшқоқлик билан пухта ишлаш унга боғлиқ бўлади. Ҳамма нарса, пировардида кишига боғлиқ бўлади, чунки автомат линияга хизмат кўрсатадиган бир киши интизомсиз бўлса, бундай ходим ишлаб чиқаришга жуда катта зарар етказади, бундай ходим айрим станокда ишлаганида келтирадиган зарардан ҳам анча кўп зарар етказади. Биз бу фикрни кишиларнинг онгига қуймоғимиз лозим.

Бинобарин, аввало намунали интизом бўлмоғи керак. Меҳнаткашларни коммунистик онглилик руҳида тарбияламоқ зарур. Бу Пленумда ишчилар, ишлаб чиқаришнинг ажойиб новаторлари сўзга чиқдилар. Бизда бундай кишилар — ёшлар, комсомоллар, партия аъзолари ва партиясизлар миллионларчадир. Кишилар билан ҳамиша ишлаш керак, бу соҳада партия ташкилотларимиз, касаба союзлари, комсомол олдида катта вазифалар турипти. Ҳозирги шароитда умумий ишимизни рўёбга чиқаришда уларнинг жавобгарлиги бениҳоя ошди, уларнинг ишини эса анча яхшилаш керак.

Ўртоқлар! Партия кейинги йилларда саноат ва қурилишни бошқаришни қайта қуриш, қишлоқ хўжалигига раҳбарликни яхшилаш, иттифоқчи республикалар ва маҳаллий органларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш соҳасида бир қанча катта тадбирларни амалга оширди. Бу тадбирларнинг ҳаммаси бошқариш ишида демократик централизмнинг ленинча принципини янада мустаҳкамлашга, омманинг ижодий ташаббуси ва активлигини ҳар томонлама кучайтиришга, хўжаликнинг барча тармоқларини янада юксалтириш, халқнинг фаровонлиги ва маданиятини доимо ўстириш учун жуда катта резервлардан тўлароқ фойдаланишга ёрдам берди. Бу тадбирлар коммунистик қурилиш вазифаларини амалга ошириш учун муҳим аҳамиятга эгадир.

(Охири тўртинчи бетда)

Ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ нутқининг охири

(Боши 1-2-ва 3-бетларда)

Шу билан бирга, партия Марказий Комитети давлат интизомини бутун чоралар билан мустаҳкамлаш ва бу интизомга қаттиқ риоя қилиш зарурлигини, маҳаллийчилик кўринишларига, капитал маблағлар ва моддий ресурслардан ўзбошимчалик билан маҳаллий эҳтиёжлар учун фойдаланишга, кооперативлаштирилган тартибда маҳсулот етказиб бериш планларининг бажарилмай қолишига йўл қўймаслик зарурлигини доим кўрсатиб келди.

Бизнинг кадрларимиз юксак онглилик руҳида, коммунистик қурилиш ишига садоқат руҳида тарбияланганлар. Улар партия ва давлат интизомига қаттиқ риоя қилмоқдалар, бор кучларини халқ бахт-саодатига бағишламоқдалар. Афсуски, партия, совет ва хўжалик органларида партия ва давлат интизомини бузаётган айрим раҳбарлар ҳали ҳам бор.

Бундай бузишлар қандай рўй бермоқда? Совет қонунларининг қўпол равишда бузилганига доир баъзи фактларни келтириб ўтишга ижозат бергайсиз. Чунончи Мурманск областининг раҳбарлари саноат ва озиқ-овқат молларининг чакана нархларини ўзгартириш масалаларини ҳал этиш ваколатига эга эмасликларини билганлари ҳолда, бу нархларни ўзбошимчалик билан ўзгартирганлар.

Новосибирск областининг раҳбарлари ўтган йили ғалла харид қилиш вақтида давлатни алдаганлар. Партия Марказий Комитети интизомни қўпол равишда бузишга йўл қўйганликлари учун Мурманск ва Новосибирск областининг раҳбарларини қаттиқ жазолади.

Айрим хўжалик раҳбарлари бошқа Халқ хўжалиги кенгашларига буюм ва материаллар етказиб бериш ҳақидаги топшириқларни ўз вақтида бажармаётганликлари каби ярамас фактлар ҳақида ҳам гапириб ўтиш керак. Айрим ходимлар умумдавлат манфаатлари билан ҳисоблашмайдилар, ўз ҳуқуқлари ва ваколатларидан четга чиқиб кетадилар, улар шундай иш тутадиларки, гўё қонунлар улар учун ёзилган эмас, улар ҳушимга келганини қиламан, деган принцип билан иш юритадилар.

Архангельск Халқ хўжалиги кенгаши кўп огоҳлантирилганига қарамай, бошқа Халқ хўжалиги кенгашлари учун иморатбоп ёғоч, тахта, стандарт уй-жойлар етказиб бериш ҳақидаги топшириқларни сира бажармаяпти. Айни вақтда ана шу иқтисодий районда бу материаллар пландан ташқари талайгина миқдорда сарф қилиб юборилган.

КПСС Марказий Комитети Шарқий Қозоғистон Халқ хўжалиги кенгашининг ўтган йили рангли металлургия корхоналари ресурслари ҳисобига ва бу корхоналарни янада кенгайтиришга зарар етказган ҳолда талай маблағни планда кўрсатилмаган ишларга сарф қилганлигини яқинда очиб ташлади.

Чорвачилик маҳсулотларини умумиттифоқ фондига етказиб бериш юзасидан белгиланган тартибнинг бузилаётганлигини ва маҳаллийчилик кўринишларини кўрсатадиган фактлар бор. Баъзи республикаларни кўрсатиб ўтишга ижозат бергайсиз. Қозоғистон ССРда I июнгача йилнинг биринчи ярмида гўшт маҳсулоти етказиб бериш плани 111 процент бажарилган, умумиттифоқ фондига гўшт маҳсулотлари етказиб бериш плани 28 процент, маҳаллий таъминот учун гўшт маҳсулотлари етказиб бериш плани эса 95 процент бажарилган. Украина ССРда шу давр ичида гўшт тайёрлаш плани 95 процент, умумиттифоқ фондига гўшт етказиб бериш плани 47 процент, маҳаллий эҳтиёжлар учун гўшт тайёрлаш плани эса 92,1 процент бажарилган.

Партия ва давлат интизомини бузишга, маҳаллийчилик кўринишларига Калининград областида, Латвия, Қирғизистон ва Ўзбекистон республикаларида ҳам йўл қўйилди.

Интизомнинг бузилишига, маҳаллийчилик кўринишларига доир бундай ҳолларни жуда қаттиқ қоралаш керак, чунки бундай хатти-ҳаракат халқ хўжалигига каттакон зарар етказади.

Колхозчиларнинг ўз сигирларини колхозларга сотиш масаласини олиб кўрайлик. Мен Курск областидаги Калиновка қишлоғи колхозининг тажрибаси ҳақида илгари гапирган эдим. Бу колхозда, бизнинг маслаҳатимизга кўра, колхозчилар ўз сигирларини колхозга сотиш ва ўз эҳтиёжлари учун керакли сутни меҳнат кунларига қараб олишга қарор бердилар. Бу чора тамомила ихтиёрийлик асосида ўтказилди, колхозчилар ўз сигирларини жон деб сотдилар, чунки улар колхоз ҳисобига сут билан таъминланишларига амин эдилар. Бу колхозларда шу вақтда жамоат чорвачилиги ғоят юксалган эди. Колхозчилар ўз сигирларини сотганларидан кейин уларнинг моддий аҳволи ёмонлашмади, балки яхшиланди, колхозчи хотин-қизлар сигир боқишдай кам унумли меҳнатдан халос бўлдилар.

Биз колхоз хўжалигини ривожлантиришнинг ана шу йўлига тарафдормиз, аммо бу ишни жамоат чорвачилигининг ўсишига қараб амалга ошириш керак.

Аммо бир қанча районларда баъзи ўртоқлар бу ишда хатоларга йўл қўя бошладилар. Улар зарур шарт-шароит вужудга келтирмай туриб, колхозчилар сигирларини колхозларга сотсинлар деб талаб қилмоқдалар. Бундан буён ҳам суиистеъмол қилинадиган бўлса, маъмурий усуллар қўлланиладиган бўлса, айбдорларни қаттиқ жазолашга ва шу тўғрида матбуотда ёзишга тўғри келади, деб огоҳлантирмоқ керак.

Фикримча, жамоат чорвачилиги яхши ривожланган колхозларда колхозчиларнинг сутга бўлган эҳтиёжларини жамоат хўжалиги ҳисобига қондириш, ўз сигирларини эса колхозларга сотиш мақсадга мувофиқлигини бу ерда исботлаб ўлтиришнинг ҳожати йўқ. Аммо бу тадбирни маъмурий усуллар қўлланиш йўли билан эмас, балки колхоз ишлаб чиқаришини ривожлантириш йўли билан амалга ошириш лозим. Партия Марказий Комитети бу ишда ихтиёрийлик принципига риоя қилиш керак, қолоқлик қилинмасин, деб огоҳлантирди. Шундай қилингки, колхозчи аёл сигирингни сот деганларида ранжимасин, балки сизга тахсин ўқисин. Шундай шароит вужудга келтириш кераккн, колхозчи аёл ўз сигирини сотиб олишларини илтимос қилсин. Колхозчи аёл колхоздаги жамоат ишлаб чиқариши ҳисобига зарур чорвачилик маҳсулотлари олажагини ва сут билан таъминланишини кўрганидагина шундай қилади. Шундагина у, сигир менга ортиқча юк, дейди.

Ўртоқлар! Партия ва давлат интизоми тўғрисидаги масала — партия ва давлат аппаратидаги барча кадрларнинг фаолиятида энг асосий масаладир. Бирор қарорни қўлларига олганларидан кейин уни ҳушимга келса—бажараман, ҳушимга келмаса—йўқ, деб ўйлайдиган ходимларга ўрин бўлмаслиги керак. Қарор қабул қилинган экан, уни бузишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Бирор киши бу қарорга қўшилмайдиган бўлса, ўз мулоҳазаларини Марказий Комитетга, Ҳукуматга ёки Олий Советга ҳавола қилиши мумкин. Модомики, қарор ёки қонун ўзгартирилмаган экан, уларга амал қилмоқ керак, уларга қаттиқ риоя қилмоқ керак.

Партия ва давлат интизомининг ҳар қандай шаклда бузилишига қарши қатъий кураш олиб бормоқ зарур. Кадрларни партия ва давлатнинг манфаатларига ҳеч мустасносиз, қаттиқ риоя қилиш руҳида тарбияламоқ керак. Бусиз, ўртоқлар, элга муваффақиятли боролмаймиз.

Совет Контроли комиссиясининг ишида жиддий нуқсонлар борлигини айтиб ўтиш керак. Бу комиссия партия қарорларининг ва Совет давлати қонунларининг бажарилиши устидан назоратни кучайтирмоғи лозим. Прокуратура органлари совет қонунларига риоя қилинишини доим кузатиб туришлари зарур.

У ёки бу қонунни ўзгартириш тўғрисида таклиф киритиш мумкин, аммо бу қонун ҳозирча амалда экан, ҳеч кимга уни бузишга йўл қўйиб бўлмайди. В. И. Ленин 1922 йилда «Икки ёқлама» бўйсуниш ва қонунчилик тўғрисида»ги мактубида қонунлар Калуга ва Қозон қонунлари бўлиши мумкин эмас, балки, Умум Россия миқёсида ягона қонунлар, барча совет республикалари учун ягона қонунлар бўлмоғи керак деб кўрсатган эди.

Эндиликда, мамлакатимиз коммунистик жамият қурилишини кенг авж олдириш даврига кирган бир пайтда, партия ва ҳукумат директиваларининг бажарилиши устидан жамоат назорати ўрнатиш жуда катта аҳамиятга эгадир.

Давлат, партия, хўжалик ташкилотлари ва бошқа ташкилотларнинг ҳамма бўғинларида назоратни кучайтириш керак. Марказий Комитет Президиуми яқинда бу масала юзасидан қарор қабул қилди. Марказий Комитет аъзолари бу қарорни маъқуллайдилар, деб ўйлайман. Сизга маълумки, партия уставида партия ташкилотлари маъмурият фаолиятини назорат қилиб турсин, деб ёзилган. Аммо ана шу назорат нимадан иборат бўлмоғи кераклиги уставда аниқ кўрсатилмаган, шу сабабли кўпгина партия ташкилотлари ўзларига берилган назорат қилиш ҳуқуқидан етарликча фойдаланмаётирлар. Ана шу назоратга ташкилий тус бериш зарурати туғилди. Марказий Комитет Президиуми ишлаб чиқариш ва савдо корхоналаридаги бошланғич партия ташкилотларида маъмурият фаолиятини назорат қилиб туриш учун партия ташкилотларига берилган ҳуқуқларни амалга ошириш юзасидан партия аъзолари ва кандидатларидан комиссиялар тузишни мақсадга мувофиқ деб топди. Бу комиссиялар корхонада маҳсулотнинг ҳамма турларини юксак сифатли қилиб ишлаб чиқариш топшириқларини, давлат буюртмаларини ва маҳсулот етказиб бериш топшириқларининг ўз вақтида бажарилишини мунтазам назорат қилиб туришлари, корхонадаги барча ходимларнинг давлат интизомига қаттиқ риоя қилишларини кузатиб туришлари, умумдавлат манфаатларига зарар етказадиган маҳаллийчилик кўринишлари ва тор-идоравий муносабатда бўлишга қарши кураш олиб боришлари лозим. Улар маъмурият чиқарган қарорга норозилик билдира оладилар, қонунга хилоф, нотўғри ишлар тўғрисида, қонунларга ёки партия ва ҳукуматнинг қарорларига хилоф бўлган қарорлар ҳақида партия ҳамда совет органларига маълумот бера оладилар. Ўртоқлар, менимча, шундай қилган тўғри.

Овозлар. тўғри.

Н. С. Хрушчев. Партия ташкилотлари ўсди, улар ташкилий ва ғоявий жиҳатдан янада мустаҳкамроқ бўлиб олди. Бундай шароитда контроль комиссияларини тузиш маъмуриятнинг ўрнини босишга ёки яккабошчиликни бузишга олиб боради, деб хавфсирашга ҳеч қандай ўрин йўқ. Турган гап, бундай комиссиялар умумманфаатларни кўзламай қадам қўймоқчи бўлаётган баъзи бир хил жуда ҳам ҳовлиқма ходимлар бошига бир нав тўқмоқ бўлиб тушади. Аммо бу ишимиз учун фойдали бўлса керак.

Танқид ва ўз-ўзини танқидни ҳамма ерда ва ҳамма вақт авж олдириш лозим, партиямиз организмини, совет ва хўжалик органларимизни мусаффо ва бардам тутмоқ учун кир босиб, ифлосланиб қолган ерларни счётка билан тозалаб ўтиш керак. **(Қарсаклар).**

Улуғ ишлар йўлида коммунизм бинокорлари сафини янада маҳкам жипслаштирайлик

Ўртоқлар, энди кадрлар билан ишлашни яхшилаш тўғрисида бир қанча мулоҳазаларни айтиб ўтишга ижозат бергайсиз. Бизда бор кадрлардан тўғри фойдаланиш зарур. Ҳозирги вақтда бизда бундай кадрлар жуда кўп. Аммо шундай бўлса ҳам кадрлар тайёрлашда катта камчиликларимиз бор. Халқ хўжалигининг турли соҳалари учун бизга қанча ва қандай мутахассислар кераклиги тўғрисида, муайян бир муддат ўтганидан кейин бундай мутахассисларга, у ёки бу кадрларга қандай эҳтиёж бўлажаги ҳақида илмий асосланган ҳисоб-китобимиз ҳам йўқ. Ўқув юртларимиз ўз билимларини кейинчалик ишлата олмайдиган касблар бўйича мутахассислар тайёрлаб чиқараётган эканлар, бу, ишни нотўғри уюштирганлигимизни кўрсатади. Ўқув юртларимизда кадрлар тайёрлашни мақсадга мувофиқроқ қилиб планлаштириш тўғрисида ўйлаб кўрмоқ ва ҳатто баъзи факультетларни қисқартишдан қайтмаслик керак.

Аммо бу гапдан олий ва ўрта махсус ўқув юртларимизда мутахассислар тайёрлашни бирор тарзда қисқартиришимиз керак экан, деган маъно асло келиб чиқмайди. Аксинча, бу ишни бутун чоралар билан авж олдириш керак, чунки бизда олий ва ўрта махсус маълумотли кишилар нечоғлик кўп бўлса, ишлаб чиқариш шу қадар яхшироқ ташкил этилади. Бу—турган гап. Аммо инженерлик ишини, халқ хўжалигининг турли тармоқларини яхши биладиган мутахассислар тайёрлаш юзасидан давлат плани бўлмоғи керак.

Мамлакатда профессионал таълимни яхшироқ уюштириш зарур. Биз бу соҳада кўп иш қилдик, аммо шундай бўлса ҳам, профессионал таълим масалаларига эътиборни сусайтириш мумкин эмас.

Кишиларнинг ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда билим олишларига имкон туғдирмоқ учун кечки ва сиртқи таълим тўғрисида кўпроқ ғамхўрлик қилмоқ керак.

Шуни айтиб ўтишим керакки, баъзи жойларда ўрта махсус ўқув юртларида ходимлар тайёрлашга нотўғри қаралмоқда. Табиий, ёшлар фақат олий махсус билимга эга бўлишни истайдилар. Халқ хўжалигига эса ўрта маълумотли мутахассислар ҳам керак. Корхоналарда, қурилишларда, қишлоқ хўжалигида ва бошқа соҳаларда ўрта махсус маълумоти бўлган техниклар, мутахассислар жуда кўп талаб қилинмоқда. Бундай мутахассис ўз ишини яхши билмоғи керак ва бундай мутахассисни тайёрлаш учун ҳам кўп куч сарф қилиш талаб этилади. Олий ўқув юртларида мутахассислар тайёрлашга ўрта ўқув юртларидагига нисбатан кўпроқ вақт кетиши сир эмас-ку. Лекин айрим мутахассисларнинг ўқиш вақтида ҳосил қилган ҳамма билимлари турмушда керак бўлавермайди. Баъзи олий ўқув юртлари инженерлар тайёрлаш билан бирга юқори малакали техникларни ҳам муваффақиятли тайёрлай олган бўлур эдилар.

Такрор айтаманки, биз ўрта малакали мутахассислар тайёрлашга кўпроқ эътибор бермоғимиз лозим. Техникумлар бу соҳада муҳим роль ўйнашлари керак. Бизда техникумларнинг ишини кенгайтириш ва яхшилаш учун бутун шарт-шароит мавжуддир. Киши техникумни тамомлаб чиққанидан кейин ишлаб чиқаришда ишлагани ҳолда ўз билимини ошира олади, кечки ёки сиртқи бўлимда олий маълумот ҳосил қила олади. Улар ўз ишини яхши биладиган жуда қимматли мутахассислар бўладилар. Бундай мутахассисларни тайёрлашни ҳар томонлама рағбатлантирмоқ керак.

Аспирантураларнинг ишини яхшилаш тўғрисида ҳам ўйлаб кўриш лозим. Ҳозирги вақтда баъзи кишилар талантли бўлганлари учун эмас, балки ота-оналари талантли бўлганлиги учун аспирантурага кирмоқдалар. Бундай аҳвол халқ хўжалигига керакли илмий ходимларни тўғри тайёрлаш принципига ҳамиша ҳам мос келавермайди.

Шундай тартиб белгиламоқ кераккн, кишилар ишлаб чиқаришдан аспирантурага келсинлар, келгусида илмий ходим бўлиб етишадиган бу кишилар ўзлари ишлаб чиқаришда биргаликда меҳнат қилган ишчилар, инженер-техник ходимлар коллективидан тавсиянома олсинлар, аспирантурани тамомлаб чиққанларидан кейин шубҳасиз фойда келтиришига ишонч ва умид бўлган кишилар аспирантурага қабул қилинсин.

Ўртоқлар! Биз кекса кадрлардан ҳам, ёш кадрлардан ҳам тўғри фойдаланиш, ёшларни кўтариш ҳақида кўп гапирамиз. Кексаларимиздан ҳам яхшироқ фойдаланиш керак, албатта, аммо уларни узоқ вақт ушлаб қолиш керак эмас. Ахир, бу кишилар кўп ва яхши ишларни қилдилар ва қариган вақтда соф ҳавода нафас олиш, ҳордиқ чиқариш ҳуқуқи ва имкониятига сазовор бўлдилар. Мен кексалар фойдасига гапирмоқдаман, чунки менинг ўзим ҳам шулар тоифасига кираман. Аммо кексалар ишга ташна бўлган кишилардир. Киши ёшлик чоғидан тортиб қаригунича меҳнат қилган экан ва уни бошқа бирон енгилроқ ишга кўчириш масаласи кўтарилар экан, у: чакки иш қилиб қўйдимми? Мени ишдан озод қилишларининг боиси нима? дейди. Сен ҳеч қандай чакки иш қилмадинг, аммо бошқаларнинг ҳам яхши ишлашларига йўл қўйиб бер. Аммо бундай киши: йўқ, мен ҳали ишлай оламан, дейди. Унинг аввалги куч-қуввати йўқ ва у зўр бериб ишлай олмайди. Бошқа бировлар эса бирор амалий ишни энди бажаролмайман, илгариги куч-қувватим йўқ, дейдилар. Бу нарса ҳаммага маълум, аммо бундай кишининг онги бунга қарши норозилик билдиради, бу эса сиртдан кўринмайди. Аммо ҳаёт ҳаёт демакдир, ҳаётнинг қонунларини ҳеч ким чеклаб ўтолмайди. Мен шу тоифадаги кишиларнинг руҳини яхши биламан. Пенсияга чиқиш пайтинг келганлигини, бозорга бориш эмас, балки бозордан қайтиш пайтинг келганлигини тан олиш қийин, албатта **(залда жонланиш. Қарсаклар)**, ўртоқ Корнейчук ўз пьесаларининг бирида шу тўғрида жуда боплаб айтган эди. Аммо бу хилдаги кишилар ҳақиқатда бозордан қайтиб келаётган бўлсалар ҳам, энди бозорга бормоқдамиз, деб ўйлар эканлар, бунинг ишимизга нафи йўқ.

Бинобарин, қаёққа бораётганликларини — бозорга бораётганликлариними ёки бозордан қайтаётганликлариними била олмайдиган ўртоқларга буни билиб олишларида партия комитетлари кўмаклашишлари керак. **(Залда жонланиш).**

Ёшларнинг кўпроқ ишлашларига имконият яратиб бериш зарур. Аммо ёшлар деганимизнинг маъноси нима? Революциянинг дастлабки йилларида 40-45 ёшдаги кишиларни кексалар деб ҳисоблар эдик. Ҳозирги вақтда эса ана шу ёшдаги кишиларни ёшлар деб ҳисоблайдилар. Ўйлайманки, замонамизни эсдан чиқариш ярамайди. Ўртоқлар, бу масала ҳақида партиянинг XXI съездида кўп гап бўлганлиги эсингиздадир. Бу масалани дадил ва оқилона ҳал этмоқ керак.

Ишнинг кўзини биладиган тажрибали кишиларни унутиб қўйиш ярамайди, албатта, чунки гап жуда фойдали кишилар тўғрисида бораётир, бундай кишиларнинг билими ва ҳаёт тажрибасидан тўлиқ фойдаланиш керак. Чунончи, уларни техника ва иқтисодий кенгашларнинг ревизорлари, инспекторлари бўлиб ишлашга жалб этиш мумкин. Бундай кишиларга тўғри муносабатда бўлинар экан, — масалани худди шу тахлитда ҳал этмоқ керак, — бундай ўртоқлар учун ҳамиша фахрли ва фойдали иш топиш мумкин. Шундай қилганда кучларимизни оқилона тақсимлаймиз, кадрларни мақсадга мувофиқроқ қилиб тақсимлаймиз, улардан умумий ишимиз учун яхшироқ фойдаланамиз.

Ўртоқлар! Пленумимизнинг иши ғоят юксак савияда, юксак активлик, большевикча ишчанлик вазиятида ўтмоқда. Бу эса бизни фахрлантиради ва қувонтиради. Бу Пленумда мазмунли докладлар қилинганлигини ва худди шундай мазмунли нутқлар сўзланганлигини қайд қилиб ўтишни истайсан, киши. Баъзи нотиқларнинг сўзларида нуқсонлар ҳам бўлди, албатта. Аммо қуёшда ҳам доғ бор, дейдилар. Шундай бўлса ҳам барча нутқлар ажойиб нутқлар бўлди, уларнинг ҳаммаси бир мақсадга — КПСС XXI съезди қарорларининг муваффақиятли бажарилишини таъминлаш ва ҳокимиятни ўз қўлига олган ишчилар синфининг, меҳнаткаш халқнинг нималарга қодирлигини бутун дунёга кўрсатиш учун ҳамма ишни қилишга қаратилган эди.

Дарҳақиқат, ҳаёт йил сайингина эмас, кун сайин ҳам қувончли бўлиб қолмоқда. Биз қоядаги жуда катта тошларни қўпориб олиб, коммунистик жамиятимизнинг абадий муҳташам биносини барпо қилмоқдамиз.

Шу нарса характерлики, юртимизга келиб кетаётган йирик капиталистлар ҳам эндиликда биз билан бошқача гаплашмоқдалар. Яқинда Гарриман жаноблари билан суҳбат қилишга тўғри келди. Мен унга, етти йиллик планимиз тўғрисида фикрингиз қандай? деб савол бердим.

— Фикримча, сизлар бу планни бажарасиз, — деб жавоб қайтарди америкалик миллионер.

Биз суҳбат қилган пайтда Гарриман сўз орасида шу саволни берди:

— Бундан буён нима қилмоғимиз керак? Воқеалар қай томон ривожланиб боради?

— Тинч-тотув яшайлик, тинч-тотув яшашни йўлга қўяйлик, — деб жавоб қайтардим мен унга. — Бунинг маъниси нима? Мамлакатларимиз ўртасида тинч муносабатларни яхшилайлик, экономика соҳасида ҳамкорликни, маданий алоқани ривожлантирайлик, хуллас, тинч-тотув яшайлик!

АҚШ ва бошқа капиталистик мамлакатларнинг савдо-саноат аҳли, уларнинг давлат ва сиёсий арбоблари мамлакатимизга тез-тез келиб турибтилар. Капиталистлар эндиликда бутун дунёда тинчликнинг қудратли омили бўлган Совет Иттифоқи билан ҳисоблашишга мажбурдир. Буларнинг ҳаммаси шуни кўрсатадики, улар кучимизни тан олдилар, тан олибгина қолмай, ўсиб мустаҳкамланиб бораётган социализм дунёси олдида даҳшатга ҳам тушмоқдалар. Социализм дунёси кетма-кет ғалаба қозонмоқда.

Ғарб дунёсининг арбоблари эндиликда бизнинг ўзларига етиб олишимизни эътироф этишга мажбур бўлмоқдалар, улар илгари планларимизнинг реал эмаслиги тўғрисида гапирган вақтларида қилганларидек, бизни таҳқир этмаётирлар. Улар эндиликда сизлар бизга мўлжал қилганингиздек тезроқ қувиб ета олмайсиз, деган даъволар билан ўзларига тасалли бермоқчи бўладилар, холос.

Биз маҳсулотни абсолют ишлаб чиқариш соҳасида АҚШга қачон етиб оламиз ва ундан қачон ўзиб кетамиз, биз аҳоли жон бошига маҳсулот ишлаб чиқариш соҳасида иқтисодий жиҳатдан энг кўп тараққий этган капиталистик мамлакатларга қачон етиб оламиз ва улардан қачон ўзиб кетамиз, деган масалалар назарий баҳсларда ҳал этилаётгани йўқ. Бу масалаларнинг ҳаммаси назарий жиҳатдан исбот қилинган. Бу масалаларни турмушнинг ўзи, мамлакатимизнинг тараққиёти амалий тарзда ҳал қилмоқда, бу масалалар социалистик жамиятнинг объектив қонунлари асосида ҳал этилмоқда.

Бизнинг Коммунистик партия марксизм-ленинизм таълимотига амал қилиб, совет халқини улуғ ғалабага, шундай буюк муваффақиятларга олиб келдики, бунинг натижасида Совет Иттифоқи саноат ишлаб чиқариши ҳажми жиҳатидан, АҚШни мустасно қилганда, барча капиталистик мамлакатларга етиб олди ва улардан ўзиб кетди. Биз ана шу революцион таълимотга доим содиқ бўлиб қолган ҳолда, эртаги кунда дунёда биринчи мамлакат бўлиб қолишимизга аминмиз! Биз буни жуда яхши биламиз, чунки коммунизм улуғ биносининг мустаҳкам пойдеворини қатъият билан барпо қилмоқдамиз. **(Гулдурос қарсаклар).**

Ўртоқлар, белгиланган мақсадларга эришмоқ учун кўпроқ куч сарф қилишимиз, мавжуд камчиликларни дадил танқид қилишимиз ва бу камчиликларга нисбатан большевикча муросасиз бўлишимиз зарур. Камчиликлар эса мавҳумий бир тушунча эмас, бу камчиликлар муайян шахсларда ўз ифодасини топади. Ўз дўстингизга ҳақиқатни айтишдан қўрқмангиз, асло қўрқмангиз! Агар сиз унга ҳақиқатни айтиб берадиган бўлсангиз ва у сизнинг чин дўстингиз бўлса, принципиал позицияда туриб, шу тўғрида гапираётганингизни у тушуниб олади. Агар у сизнинг гапингизни тушунмаса — сизнинг дўстингиз эмас, демак, у оддий нарсаларни ҳам тушунмайди. Виждон амридан четга чиқмаслик керак. Виждон амридан четга чиқиш коммунистик қурилишимизга зарар етказиши мумкин, холос.

Бу эса умумий ишимизнинг муваффақиятини таъминлаш учун ленинча принципиал кураш олиб боришнинг худди ўзгинасидир. Бинобарин, бутун ишимизни ташкил этганда аввало, ана шу позицияга асосланайлик. Шундай қилгандагина кишиларни улуғ ишлар йўлида жипслаштириш мумкин.

Фирибгарлик қилган, бировнинг олдида хушомадгўйлик ва лаганбардорлик қилган, айрим одамлар олдида жилпанглаб турган кимса партия ташкилотида ҳеч қачон мустаҳкам жойлашиб қололмайди. Бундай ходимнинг бир вақтлар ўзига лаганбардорлик қилган атрофидаги одамлари билан бирга жувонмарг бўлиши турган гап.

Кишилар ўртасида принципиал асосдагина принципиал дўстлик бўлиши, партия ташкилоти большевикча жипслашуви мумкин ва шундай ташкилотгина давлат ва партиянинг ҳар қандай масалаларини муваффақиятли ҳал эта олади. **(Гулдурос, давомли қарсаклар).**

Ёзувчиларимиз орасида айрим кишилар бор, булар: партиянинг адабиётга қандай раҳбарлиги бўлиши мумкин? дейдилар. Биз бундай кишиларга шу гапни айтамиз: Хўш, олифта, партия раҳбарлигини эътироф қилмайсанми? Аммо партия раҳбарлиги нима дегани? Бу — миллионларча кишиларнинг иродаси, миллионларча оқил кишиларнинг иродаси, миллионларча кишиларнинг коллектив ақл-идрокидир. Бирор адиб баъзан ўз чорбоғида ўтириб, тузсиз асар ёзиб қўяди ва бу асар замонамиз кишиларининг, бутун халқнинг ақл-идрокини ифодалайди деб эътироф қилинишини истайди. Бу эса ўз шахсига сиғинишнинг худди ўзгинаси эмасми, ўз шахсига ана шундай сиғиниш миллионларнинг хоҳиш-иродасини ифода этувчи партия раҳбарлигини ёқтирмас экан. Бундай кимса ўзининг уйдирма асари билан партиядан, халқдан юқори туришни истайди. Турли-туман одамлар кам дейсизми!? Бу, ғайри табиий бир ҳодиса, психологик тартибдаги ҳодисадир, албатта. Айрим индивидуумларнинг бундай нуқсонлари коммунизм вақтида ҳам бўлса керак.

Ўртоқлар, мен нутқимни тамомлайман. Марказий Комитет Пленумининг барча қатнашчилари, Марказий Комитетнинг шу ажойиб Пленуми ишида қатнашган партия ва совет ходимлари, завод директорлари, инженерлар, олимлар, илғор ишчилар, қишлоқ хўжалик ходимлари, барча партияли ва партиясиз ўртоқларнинг ўз жойларига қайтиб борганларидан кейин партия XXI съезди тарихий қарорларини амалга оширишга янада зўр ғайрат билан киришувларини, халқимиз манфаатларини кўзлаб жонбозлик билан ишлашларини тилайман. Халқ манфаатлари йўлида ишлаш, коммунизм иши йўлида ишлаш — бир оқим бўлиб қўшилиб кетадиган айни бир истакдир.

Ўртоқлар! Партия ташкилотларимиз етти йиллик планни муваффақиятли суратда тўла ва ошириб бажариш учун партия XXI съезди қўйган улуғвор вазифаларни бажариш йўлида оммани янада кўпроқ сафарбар қилиш, оммани ўзларига эргаштириб бориш учун ҳамма чораларни кўрадилар, деб ишонч билдиришга ижозат бергайсиз. Бу эса давлатимизни ва бутун социализм лагерини мустаҳкамлаш учун, бутун дунёда тинчликни мустаҳкамлаш учун, мамлакатимизда коммунизм қуриш учун жуда буюк иш бўлади. **(Гулдурос, давомли қарсаклар).**

Манолис Глезос озод қилинсин!

Грек халқининг асл фарзанди Манолис Глезос ҳаётига қарши тайёрланаётган суиқасд тараққийпарвар инсониятни ғоят ғазаблантирди. Жаҳондаги барча эрксевар кишилар Манолис Глезоснинг озод этилишини қаттиқ талаб қилмоқдалар. **Греция ҳукмрон доиралари эрксевар инсониятнинг фикри билан ҳисоблашиши керак.**

Манолис Глезоснинг ҳаёти сақлаб қолинсин

АФИНА, 2 июль (ТАСС). «Авги» газетаси хабар беради: Глезосни ҳимоя қилувчи оқловчиларнинг хабарларига кўра, Манолис Глезос ва бошқа демократларнинг ишларини кўриш Афина ҳарбий трибуналида 9 июлда бошланади.

Газетанинг хабар беришича, Глезосни Крит оролидаги тюрьмадан Афинага кўчириш ҳам, шунингдек унинг устидан тайёрланаётган ҳарбий суд ҳам жуда махфий ҳолда олиб борилмоқда. Бу ҳол маъмурлар Греция ва жаҳон жамоатчилигини ғафлатда қолдириш ниятида эканликларини кўрсатиб турибди. «Глезос ўзининг Афинага кўчирилишини тўсатдан билиб қолганлиги сабабли, у ўзининг ҳамма кийим-кечакларини ҳам олишга улгурмади.—деб ёзади газета. — Уни Греция учун шармандали бўлган шароитда пароходнинг трюмида келтирдилар».

Глезосдан ўч олишга тайёргарлик кўрилаётганлиги муносабати билан грек халқи чексиз ғазабланмоқда. «Авги» газетасининг хабар қилишича, бирлашган демократик сўл партиянинг (ЭДА) раиси И. Пасалидис кеча Греция ҳукуматига телеграмма юборган. Телеграммада Пасалидис Глезоснинг иши ҳарбий судда кўрилишига қарши қатъий норозилик билдиради. Грек гражданларининг, шу жумладан сиёсий оппозиция вакилларининг ишларини ҳарбий судга топшириш Грециянинг халқаро миқёсдаги обрўсини туширади ҳамда Греция ҳукуматига маънавий ва сиёсий жавобгарлик юклайди.

Пасалидис Глезосни дарҳол озод қилишни ва унинг ишини граждан судига юборишни талаб қилади). Граждан суди «ўзининг қарори билан Глезоснинг ғайри қонуний равишда таъқиб қилинишига хотима беради».

Бирлашган демократик сўл партияси маъмурий комитетининг делегацияси юстиция министри ҳузурида бўлиб, унга, Глезос устидан тайёрланаётган ҳарбий суд «Греция халқида салбий фикр туғдирди», деб айтган. Делегация Глезоснинг озод этилишини талаб қилди. Министр айтдики, Глезосни Афинага кўчириш унинг буйруғига биноан қилинди ва «одил судлов ўз бурчини адо этади». Айни бир вақтда бирлашган демократик сўл партия делегацияси Греция ҳукуматининг бошқа аъзолари ҳузурида ҳам бўлиб, улардан ҳам Глезоснинг озод этилишини талаб қилдилар.

Глезосни ва демократик традицияларни ҳимоя қилиш учун кураш комитетининг хабар беришича, фақат кечаги куннинг ўзидагина Волос, Пирей, Илиуполос (Афина теварагидаги жой) ва Грециянинг бошқа районларида яшовчи аҳоли группаларидан Глезосни дарҳол озод қилиш ҳақида талабномалар олинган.

Прогрессистлар буржуа партиясининг ёшлар ташкилоти Грецияда гитлерчилар оккупацияси йилларида Глезоснинг қаҳрамонлигига ўзининг қойил қолганлигини билдириб, унинг ишини граждан судига топширишни талаб қилади.

«Авги» газетасининг хабар қилишича, Глезоснинг Пирейга олиб келинганлиги маълум бўлганда, тезликда денгиз соҳилида аламон тўпланган. Глезос самимий кутиб олинган.

БУГУН ТЕЛЕВИЗОРДА:

19.30—**Халқаро обзор** (рус тилида). 19.45—Ҳамза номли Ленин орденли ўзбек Академик драма театрининг **Фурқат** деган янги спектаклидан кўринишлар. 20.10—**Киножурнал.** 20.20 — **Сўнгги ахборот.** 20.35—**Йўлимиз ажралмоқда** номли бадиий фильм. 22.05—**«Опера ашулачилари кинода»** (иккинчи музикали эшиттириш. Лилия Гриценко, Тито Гобби, Дина Дурбин иштирок этган кинофильмлардан парчалар).

«Тошкент ҳақиқати»нинг навбатдаги сони 5 июлда чиқади.

Редактор ўринбосари:
М. ҚОРИЕВ.

ТЕАТРЛАРДА:

ҲАМЗА НОМЛИ ТЕАТРДА — ёзги бинода: 3/VII да **Чин муҳаббат.**

НАВОИЙ НОМЛИ ТЕАТРДА — 3/VII да янги спектакль **Паяцлар**, 4/VII да **Богема.**

МУҚИМИЙ НОМЛИ ТЕАТРДА — ёзги бинода: 3/VII да **Олтин кўл**, 4,5/VII да **Катта концертлар.** Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артистлар ва солистлар қатнашади. Тез кунда янги спектакль **Оқ нилуфар.**

КИНОТЕАТРЛАРДА:

«РОДИНА» — эрталаб соат 10 да кенг экранли ҳужжатли фильм **Симферополь — Алушта — Севастополь**, кундуз ва кечқурун **Жон талвасаси**, кеч 10-40 минутда **Машенька.**

НАВОИЙ номли (кундуз ва кечқурун), «ВАТАН», НАВОИЙ номли (ёзги), КАФАНОВ номли, «ХИВА», —**Денгиз қонуни.**

СОБИР РАҲИМОВ номли (қишки), «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ», «ЎЗБЕКИСТОН», «ЎЗБЕКИСТОН 25 ЙИЛЛИГИ» (кундуз ва кечқурун), ПУШКИН номли, **«Фестиваль»**, **«УДАРНИК»** — **Жон талвасаси.**

СОБИР РАҲИМОВ номли (ёзги) — **Ваня.**

«9 МАЙ» — **Мафтунингман.**

«ОКТЯБРЬ» — **Тоғдан эпирилган куч.**

«ИСКРА»—кундуз ва кечқурун: 1 ва 2-залда **Жон талвасаси**, 3-залда **Юракдаги дард.**

«ЁШ ГВАРДИЯ» — кундуз ва кечқурун **Денгиз қонуни**, кеч соат 8 ва 10 да **Улар бир бирларини билардилар.**

СТЕПАН РАЗИН номли — кеч соат 9-10 минутда **Қизил япроқлар**, кеч 10-50 минутда **Денгиз қонуни.**

ТЕЛЬМАН номли—кеч соат 9 да **Денгиз қонуни**, кеч 10-45 минутда **Қизил япроқлар.**

Р. 07235. «Қизил Ўзбекистон», «Правда Востока» ва «Ўзбекистони сурх» бирлашган нашриётининг босмахонаси. Нашр. Б-1627.